

funnits i äldre tider, ja på vissa områden kanske i allra älsta tider.

Den enstrofiga dansvisans förekomst bland de nordiska folken sammanhänger sålunda naturligtvis på det allra närmaste med själva dansens förekomst bland våra förfäder.

Äldre Sångdanser.

För en framställning av våra äldre sångdanser skulle en allmän översikt över alla medeltidens dansformer kunnat vara behöfelig. Men en sådan undersökning, till vilken knappast några förarbeten finnas i fråga om den skandinaviska norden, skulle kräva ett större omfång, än vad som rätteligen kan anses motiverat för behandlingen av vår enstrofiga folklyrik. Ock även i fråga om de former, som i det följande komma till behandling, måste jag delvis inskränka mig till antydningar, där längre utredningar kunnat behövas.

I Danmarks ock Sverges medeltidslitteratur äro uppgifter om dans synnerligen sparsamma ock intetsägende. Däremot finnas några skildringar från Island, vilka, jämförda med framställningar från andra håll, kunna lemna oss de nödvändigaste insikterna om vissa av de älsta kända dansformerna.

Om de gamla nordbornas dans säger R. KEYSER i uppsatsen *Nordmændenes forlystelser i oldtiden*, No. Tidskr. f. vid. og litt. II (1848), s. 238 ff.:

»Dans (dans, dansleikr) var ogsaa en gammel fornøielse blandt nordmændene. Hvorvidt den allerede var brugelig i hedendommens tid, lader sig ei med sikkerhed afgjøre; dog bliver det høist rimeligt, da man finder, at den i begyndelsen af det 12te aarhundrede var i fuld gang og paa den tid misbilligedes af ivrige christne geistlige. Den dans, som af oldtidens nordmænd brugtes — — — var forbunden med sang; derimod lader det ikke til, at musik af instrumenter ved den har været anvendt, idetmindste ikke i ældre tider. Man dandsede efter melodien af viser, som de dansende selv afsang, og som vare af forskjelligt indhold; snart var det kjærligheds-viser (»mansøngsvisur»), snart spotteviser, undertiden vel ogsaa viser af historisk indhold; disse viser benævntes **dansar**, og udentvivl

har det hørt til, at de dansende skulde indrette sit minespil efter visens indhold. Begge kjøn deeltog i denne fornøielse. Naar man dansede til de saakaldte mansøngs-viser, lader det til, at sangen har været udført som vexelsang mellem mænd og kvinder. Dette slags dans har udentvivl undertiden, ligesom viserne selv, efter hvilke den dansedes, været temmelig letfærdig, og det var over den de strengere christelige lærere især forargede sig.»

KEYSER yttrar sig därefter om den på Færöarna ock även på Island brukliga ringdansen till historiska visor ock fortsätter så: »Et andet slags dans efter instrumental-musik, mere lignende nyere tiders danse, synes dog i det 14de aarhundrede, ja maaske tidligere, at have været i brug, rimeligviis som efterligning af udenlandske skikke. I den fabelagtige Herrauds saga fra det 14de aarh. omtales flere saadanne danse efter harpeslag, og deriblandt en, der benævntes **faldafeykir** o: faldefyger, fordi den var saa voldsom, at kvindernes hovedtöier (fald) under den faldt af og fög omkring i stuen.

Som et slags dans kan man maaske ogsaa betragte den saakaldte **hringleikr**, ringleg, der ei i sagaerne nærmere beskrives, men som sandsynligviis har været samme leg, som ellers benævntes og endnu paa Island benævnes **hringbrot** o: ringbrud. De dansende holde hinanden i hænderne og opstille sig i en runddeel, dog saaledes at kjedens ender ei ganske naae sammen. De tvende, som staae yderst i kjeden, ere fordansere og siges »at bryde ringen» (*brióta hringinn*). Anført af fordanseren fra den ene ende, danser nu den hele række paa en kunstig maade, uden at den ene slipper den andens haand, under hin andens arme, indtil kjeden omsider kommer i sin oprindelige stilling, da fordanseren fra kjedens modsatte ende strax begynder paa samme maade; og saaledes fortsættes af-vexlende.»

Denna KEYSERS kortfattade, men i det väsentligaste riktiga framställning kan i vissa fall fullständigas. GUDBRAND VIGFUSSON säger i *Corpus poeticum boreale* II, s. 385 i avdelningen »Danz ok visur»:

»After the Icelandic saga-time, there comes a blank of some seventy years (1030—1100) before the next literary development, the biographic sagas. This interval is an important epoch in

Iceland's history, and at the end of it we find ourselves in a different social and political atmosphere from that of the old days: mediæval influence and culture have come in and made many changes. We are here more especially concerned with a new form of popular entertainment, which had been introduced and grown into high favour by the end of the eleventh century — the 'danz'.»

Innan denna »danz» till sin natur närmare bestämmes, må korteligen den frågan beröras, huruvida de nordgermanska hednafolken över huvud taget känt dans. KEYSER ställde sig, såsom vi ovan sett, tveksam i detta avseende, VIGFUSSON säger bestämt, att dansen infördes på Island i slutet av 1000-talet. Denna senare uppfattning bör kanske ej betvivlas. Men därmed torde frågan likväl ej vara alldeles avgjord. Det förefaller nämligen fullkomligt otroligt, att dansen förut under nordgermanernas hela tillvaro skulle varit okänd. Dansen är ett naturbehov; detta framgår av att man näppeligen torde känna ett enda ociviliserat folkslag nu för tiden, som ej dansar ock beledsagar sin dans med koriska sånger. Att tro, att ett folk icke har känt konsten att dansa, förefaller därför ungefär lika förståndigt som att säga, att det icke känt konsten att äta. Vad nordens älsta invånare beträffar, finnes så långt tillbaka som från den tid, vilken skapat hållristningarna, sannolikt en avbildning av dans.

Hos A. E. HOLMBERG, *Skandinaviens hållristningar* fig. 51, träffas nämligen en avbildning från Tanums härad ock socken, där enligt HOLMBERGS mening ett dansande par framställles. Härom säges nu s. 105: »De tvänne människobilderna därovan uttrycka tydligen en dans. Deras brist på beväpning gör detta ännu påtagligare. Man skulle till ock med här kunna igänkänna polskan — en dans som oaktat sitt utländska namn, likväl oemotsägligen är den älsta i Norden. Uti denna dans, sådan som den brukas i norra Bohuslän, eller den så kallade hättepolskan, utmärkt för sin skönhet ock utomordentliga livlighet, förekomma nämligen posityrer, då en av de dansande flera gånger vrider eller svänger sig under sin ock den andres upplyftade armar, alldeles så som ifrågavarande hållristning tyckes utvisa. Anledningen till dansen, här utan tvivel representerande en högtidlighet, anges av den enes på de stridande skeppen

visande hand ock av omgivningarna, det likslitande djuret (?), en annan stympad mindre människokropp ock fogeln, manfallets symboler. Det är således en segerfäst man här velat uttrycka.»

Emellertid är det nu visserligen ej min mening att påstå, det hättepolskan dansats i Bohuslän sedan hållristningarnas tid; jag vill endast påpeka det vanskliga i den tanken, att nordgermanerna aldrig i hela sin föregående tillvaro skulle hava känt dansen förr än ungefär samtidigt med kristendomens införande, isynnerhet som det av TACITUS' beskrivningar i *Germania* framgår, att sydligare germanska stammar i första århundradet e. Kr. utfört krigiska ock andra danser. Ock jag vill framhålla, att under de många hedniska århundradena kunna åtskilliga danser både hava uppkommit ock dött ut, ånyo upptagits eller utifrån lånats.

Den tanken är likväl ej orimlig, att ett folk under vissa perioder, längre eller kortare, kunnat sakna dansen, beroende antingen på sociala förhållanden eller på vad man skulle kunna kalla övergående ock mer eller mindre tillfälliga moderiktningar. Det är möjligt, att vikingatiden, då en gammal kultur bröts i spillror ock en ny skapades, varit en sådan period, under vilken dansen legat nere, ehuru jag tvivlar på att den t. ex. i Sverge någonsin fullständigt saknats. Vissa ännu kvarlevande danser visa nämligen tillbaka på urgamla kulturtillstånd, ock detta förutsätter återigän en i någon mån bevarad kontinuitet.

Det försiktigaste torde då vara att tils vidare hålla båda möjligheterna öppna, vilka för övrigt ej helt ock hållet utesluta varandra: att danser vid pass år 1000 införts i skandinaviska länder, ock att danser i vissa former kunnat finnas redan förut.

De äldsta intygen om dans ock dansvisor på Island finnas i Biskupa sögur ock Sturlunga saga. I Jóns saga hins helga, författad i början av 1200-talet, heter det (Bisk. sög. Kaupmh. 1858, I, s. 237):

»Leikr sá var kærr mönnum, áðr en hinn heilagi Jón varð biskup, at kveða skyldi karlmaðr til konu i dans blautlig kvæði ok regilig, ok kona til karlmanns mansöngsvisur; penna leik lét hann af taka ok bannaði styrkliga.»

Ett parallellställe i ett annat ms. av samma saga uttrycker sig på följande sätt (Bisk. sög. I, s. 165):

»Leikr sá var mönnum tíðr, er úfagrigr er, at kveðast skyldu at: karlmaðr at konu, en kona at karlmanni, klækiligar visur ok hæðiligar ok óáheyriligar, en þat lét hann af takast ok bannaði með öllu at gera. Mansaungs kvæði eða visur vilði hann eigi heyra kveðin ok eigi láta kveða, þó fekk [hann] því eigi með öllu af komit.»

Sålunda: den lek, som biskop Jón motarbetade, sedan han (1106) tillträtt sitt ämbete, bestod däruti, att karl skulle kväda till kvinna i dans ett smäktande ock lättfärdigt kväde ock kvinna till karl kärleksvisor. Huru denna dans var beskaffad, under vilken sådan erotisk växelsång utförts, nämnes ej utförligare; men det ligger nära till hands att sätta det nyss citerade uttalandet i samband med ett par andra, av vilka det ena förlägger den berättade händelsen till ungefär samma tid. Sturlunga saga (Oxf. 1878, I, s. 19) förtäljer om ett kalas i Reykjahólar 1119: »þar var nú glaumr ok gleði mikil ok skemtan góð ok margs-konar leikar, bæði danzleikar, glimur ok sagna-skemtan». Samma saga (I, s. 63) berättar om en annan dylik tilldragelse, som förlägges till 1171: »Ok um kveldit eptir nátt-verð mælti Sturla við Guðnýju húsfreyju, at vera skyldi hringleikr [at slá skyldi hringleik].»¹

Till 1100-talet förläggas sålunda av de isländska källorna både erotiska växelsånger i dans ock danslekar samt ringlekar. Det kan då vara en möjlighet, att den dans, som utförts till de erotiska växelsångerna, varit danslekar av liknande beskaffenhet som de ovan skildrade svenska. Detta antagande styrkes därav, att sådana danslekar verkligen hava funnits på Island, såsom framgår av några visserligen mycket senare framställningar.

ARNGRIMUS JONÆ (ARNGRIM JONSSON) i *Crymogæa rerum islandicarum* (Hamburgi 1610, s. 57) skildrar isländingarnas dans med följande ord: »Saltationes fuerunt musicæ ut staticuli et orbis saltatorius (menuet, hringdans). Staticulos voco salta-

¹) Flera vittnesbörd ur sagorna om dansen på Island i äldre tider äro samlade af DAVÍÐSSON i Ísl. Víkivakar s. 9 ff. ock av VIGFUSSON i Corp. poet. II, s. 385 ff.

tionem ad statos musicos contentus [sic!]; quæ carmen vel cantilenam quasi præceptum saltandi adhibet: præcinit autem unus, duo pluresve paulo subeinunt: reliqui ad numerum seu rhythmum saltant. Orbis saltatorius [i marginalen: 'orbis saltatorius, wjkjwake'] viris et fæminis alternatim incedentibus constabat et quodammodo intersectis et diuisis. Videtur utrumq. saltationis genus, saltationis græcorum simulachrum aliquod referre; et quidem orbis saltatorius *ὀρχω* lacedæmoniorum non absimilis, nisi forte in hac re quod hic singuli ordine cantilenam aliquam cantant per certas pausas dimidiis versibus (qui a choro reliquo unâ voce canendo repetuntur) constantes: ad finem singulorum versuum principio vel fine primi versus reduplicatione quadam (aliquando etiam sine ea) intercalato.»

Jag översätter detta på ungefär följande sätt:¹ »Sång-danserna voro dels 'staticuli' (menuet) dels 'orbis saltatorius' (ringdans). 'Staticuli' kallar jag en dans, som utfördes efter stillastående musik (d. v. s. där de dansande själva ej sjöngo, som i andra danser var fallet),² vilken dans använder sången eller visan till ett rättesnöre för dansen. En sjunger före (är försångare), två eller flere stämma in ock ackompanjera, de övriga dansa till takten eller rytmen. Ringdansen består av män ock kvinnor, som på visst sätt fördelade växelvis framträda ock bilda ring (eller möjligen 'växelvis inträda i ringen').³ Bägge danssätten tyckas erinra om grekernas; ock åtminstone

¹) En översättning på nyisländska efter JÓN ÁRNASON finnes i Ísl. vikiv. s. 17.

²) ÁRNASON översätter: »eptir settu saungsamræmi», vilket kanske betyder »efter harmonisk samsång(?).

³) Denna tolkning av »alternatim incedentibus» är ej i ock för sig oomtvistlig. I Ísl. vik. översattes det: »kallar og konur geingu fram á vixl (hvort mot öðru eða á bi vid annað)», d. v. s. »gingo växelvis fram mot varandra» eller »följde växelvis efter varandra i ringen». Det förra av dessa alternativ har mycket som talar för sig: ringens motsatta halvor skulle då hava ryckt fram mot varandra ock sedan dragit sig tillbaka, vilken dansform faktiskt kan uppvisas. Det senare däremot är ej antagligt, då »quodammodo intersectis et diuisis» ju tydligen anger en ordning mellan de dansande av annat slag än »alternatim incedentibus». Det egentliga skälet till min tolkning ligger till någon del i det sedan i skildringen förekommande yttrandet, att en i sänder sjungit, men isynnerhet i andra, nedan refererade beskrivningar av vikivaki-dans.

är ringdansen ej olik lacedæmoniernas *ὀρχος*,¹ med undantag möjligen därav att man här [hic = här på Island] under iakttagande av vissa bestämda pauser var i sin tur² sjunger en visa med en halv strof i sänder, som av koren enstämmigt upprepas. Vid slutet av de enskilda stroferna sjunger man såsom omkväde den första strofens första eller sista vers. Detta senare förekommer dock icke alltid.»³

Frågan blir nu vad ARNGRIMS skildring åsyftar.

Vad först »staticulus» angår, så är det tydligen den dans, som också kallas »menuet». Troligen åsyfta de bägge namnen att angiva dansens karakter såsom dels relativt stillastående, dels pardans. Man kan med ARNGRIMS »staticulus» jämföra vad JOHANN ANDERSON säger om isländingarnas dans i *Efterretninger om Island, Grönland og Strat Davis* (Kjöb. 1748, s. 130):

»Deres dants, hvoraf de ere store liebhavere, skeer paa en gammeldags enfoldig maade. Mand og kone staaer imod hverandre og hopper og falder uden at komme af stædet vechselviis af det eene been paa det andet, enten efter de gamles sang (hvilke i en angenem erindring om de forrige tider gaaer nu ungdommen med lyst til haande derudi) eller efter skralden af et smalt instrument med fire strænger, som trykkes med den eene haand og rives med den anden.»

Den dans, som av ARNGRIM kallas »staticulus» ock som troligen åsyftas av ANDERSON, kan ej gärna hava utförts annat än till längre ock sannolikt episka kväden. Man kunde då vara benägen att tro, att den beskrivna ringdansen i motsats härtill möjligen utförts till lyriska kväden. Men om ARNGRIM JONSSONS skildring av vikivaki-dansen ock dess tillhörande sång skulle åsyfta en lyrisk ringdans, så framgår det därav,

¹) Jämförelsen träffas också annorstädes; så talar OLAUS MAGNUS om »chorea hormica».

²) ÁRNASONS översättning »að her stóðu einstakir menn í röð» kan jag på intet sätt få fram ur den latinska täxten.

³) STEENSTRUP i a. a. s. 80 har citerat stället utan att översätta det. Han återger korteligen dess innehåll sålunda: »Paa Island svarede ifölge en gammel beretning koret forsangeren, en synger for, to eller flere syngte efter, de övrige danse til rytmen; halvverset gjentages enstemmigt af de övrige». Detta referat tyckes åsyfta ett slags sammanslagning av de bägge beskrivna danserna till en enda.

att de lyriska stroferna skulle hava föredragits alldeles på samma sätt som de episka visorna t. ex. på Færöarna. Visserligen är detta ingalunda omöjligt, eftersom både norska gamlestev ock nyare svenska ringdansstrofer stundom hava omkväden ock mellankväden. Men möjligen åsyftar framställningen av »orbis saltatorius» även den episka kväden, varav då åtminstone framgår, att till dylika sånger kunnat dansas på mer än ett sätt, en möjlighet som man i allmänhet ej brukar taga i betraktande. Det framgår i sådant fall vidare, att samma namn ej alltid betecknar samma sak, ty i andra beskrivningar är det säkert, att »vikivaki» åsyftar lyriska visor ock därtill hörande dans.

Om »vikivaki» yttrar sig EGGERT OLAFSEN i *Reise igiennem Island* (Soröe 1772, I, s. 351):

»Imellem optogene opføre de indbudne giæster vike-vaka, det er et slags sang af parrede mandfolk og fruentimmer, der holde hinanden i hænderne og synge viiser, som skulle passe sig paa hinandens eller fælles tilstand, af adskillige melodier; her kommer det an paa at have god hukommelse og kunne udenad hitte paa de smukkeste vers, som træffe best. Imedens de saaledes synge, böie de legemet noget lidet frem og tilbage, faldende paa det høire been, dog uden at komme af stedet. Til indgang og mellemstykker synger forsangeren et vers med høi røst, og nogle af forsamlingen istemme med ham, andre svare igien. Vike-vake er bekiendt fra gammel tiid og kaldes paa nogle steder **dans** (see Sturl. saga); men dette ord betyder i vort gamle nordiske sprog ikke egentlig legemets bevægelse, men en concert eller en med fliid indrettet sang, af mange personer, som skal forestille nogen vis tildragelse. Overalt er riimeligt, at slige leege have tilforn været af en bædre art, da de fornemme vare med i dem, hvilket nu ikke skeer.»

Vidare erinrar jag ännu en gång om det ovan s. 41 anförda uttalandet av UNO VON TROIL: »Wike-vaka: karl ock kvinnfolk hålla varannan i handen ock sjunga ömsom visor, som passa sig på deras make, varvid koren stundom stämmer in.»

De två senaste beskrivningarna äro i ett avseende fullkomligt bestämda ock otvetydiga, nämligen däruti att »vikevaka» var ett slags pardans med sång av satiriskt eller erotiskt innehåll. Denna sång karakteriseras ytterligare på det bestämdaste

som en växelsång av strofer, alldeles likartad med en norsk stevjestrid eller ett tyskt »wettsingen» eller »rundasingen», där man tävlar i schnaderhüpfeldikter.

I ett avseende återigän äro uttalandena mindre tydliga, nämligen i fråga om den uppgift, som koren hade att fylla vid dessa danser, ock huru man skall tänka sig dess uppträdande. Varken OLAFSEN eller TROIL nämner, om koren på något sätt deltagit i dansen. Detta synes mig dock vara nästan nödvändigt att föreställa sig, då det under primitiva förhållanden knappast kan tänkas en korsång utan dans. Att denna dans varit en ringdans, kan ju i någon mån styrkas därav, att ARNGRIM uttryckligen betecknat vikivaki såsom »orbis saltatorius». Det är därför en möjlighet, att korens ringdans i vikivaki ursprungligen existerat, men fallit bort fram på 1700-talet, då OLAFSEN ock v. TROIL gjorde sina iakttagelser.

De egentliga skälen till antagandet av en korens ringdans i vikivaki ligga i analogien med danska, norska ock svenska danser av samma natur.

GRUNDTVIG meddelar i *Gamle danske minder* I, s. 31 »en dandseleg eller runddands med sang, saaledes som den brugtes i Jylland, især om julen ved begyndelsen af dette aarhundrede». Dansen kallas »Fru Inge». »Karle og piger stille sig parvis i en rundkreds; en vælges til at forestille 'Fru Inge' og stiller sig midt i kredsen. Man dandser rundt og synger:

Nu spænder jeg min spore,
saa sadler jeg min hest,
saa rider jeg til thinge
og er fru Inges gjest.
Fru Inge, fru Inge! Der er en mand til thinge,
som bejler til jer datter, fru Inge!

Efter et lille ophold fortsættes dandsen, medens 'fru Inge' synger:

Saa skal I mig for sandheden sige,
hvad for en mand, af hvad for en stand
I min datter vil give.

Efter et lille ophold fortsættes dandsen til den anden side og koret synger:

Vi give hend' en mand udaf volde,
han er saa faver, han er saa fin,
en (riddermand) saa bolde.

Istedenfor en 'riddermand' kan efter behag sættes: en herremand, en grevesön, en præstesön, en bondesön, en skorstensfejer o. s. v. Dersom den tilbudne persons stand ikke behager 'Fru Inge', saa svarer hun:

Dertil holder jeg min datter altfor gode
at sove ved en (skorstensfejers) fode.

Dandsen maa da begyndes forfra, og et andet tilbud gjøres; men dersom den tilbudne finder 'Fru Inges' bifald, saa tager hun 'datteren' ud af kredsen og fører hende hen til den mand, som er valgt til at forestille bejleren; de to række da hinanden haanden og dandse rundt med 'Fru Inge' inde i kredsen, medens koret atter dandser rundt udenom, og 'Fru Inge' synger:

Saa tager du min datter ved haanden
og rejser med hende til fremmede land.

Derpaa synger 'datteren', medens dandsen vedbliver:

Og hvad skal jeg i fremmed land gjøre?

'Fru Inge' svarer:

Sy og spinde, kniple og binde
som andre smukke kvinder monne gjøre.

Dette gjentages af koret, og legen er dermed til ende.»

Som man ser, är det utom i fråga om korens dans, även däruti en skillnad mellan vikivaki-dansen ock »Fru Inge», att växelsången i den senare utföres ej mellan en karl ock en kvinna utan mellan en »försångerska» ock koren, vari endast på ett ställe den ur ringen valda deltagar. »Fru Inge» är sålunda en mera efter program ordnad ock inlärd lek än den isländska dansen med dess »stevjestridd» mellan karl ock kvinna. Men det ej så synnerligen långa avståndet mellan dessa två former fylles alldeles fullständigt av de svenska ock norska formerna. En mängd svenska varianter träffas hos ARWIDSSON, i vilka flerstädes korens risk sång förekommer under dans ock där leken vanligen går

ut på att förena ett par, som då dansar kring under de övriges sång. Men isynnerhet vill jag påminna om ERICSSONS förut (s. 108) relaterade dans, där leken förestås av en »moder» ock en »ärndeskar», »ansedda för fintlighet», varav sålunda framgår, att mellan dessa en tävlingsstrid i värser tänkes förekomma. Här finna vi sålunda både pardans, korisk ringdans ock poetisk tävlingsstrid förenade.

Om man härefter under noggrant aktgivande på de i källorna antyddas isländska egendomligheterna ock under jämförelse med den danska »Fru Inge» ock de många svenska formerna skulle söka konstruera upp en bild av en gammal isländsk vikivaki, så tror jag, att den skulle komma att på det allra närmaste gestalta sig så som en norsk lek hos LANDSTAD (No. folkev. s. 786), »hindeleiken». Den må därför i sin helhet återgivas:

»Pigerne tage hverandre i haand og danse i en ring, medens en av dem, der er valgt til at forestaa legen og kaldes oldemoder, synger nedenstaaende vers. Guterne sidde imidlertid som tilskuere, og een af dem skal efter tur og omgang vælge sig en pige at danse med. Oldemoderen synger:

1. Hind hev eg i min hagi,
hjort hev eg inki,
men eg skal rið' meg up i dala,
sjå um eg kan hjorten fala.
Ser du hjorten hor en sit!
Han er fager, han er kvit,
han er runnin up som röyr,
augo glor sum gull i glimanstein.
2. Statt up Olaf Baggi,
kjos deg ein af alle!
Kjos deg ein af mine möyar,
slike fær du alli.
Vil du mine forsmå,
skal eg deg i hotten få
— no skal du up at danse!

Guten vælger — og danser. Pigerne synge i chor:

3. Vel var, hon burt for,
den vene möy!
Hon vart meg alt for stolt og stor.

Dei lyndar [löyndar] orð,
 dei giftar orð
 dei ska'r hon ei.

4. Hon vilde 'ki drikke den sure drikk,
 som var af drave runnin,
 men berre den klåre mjöð og vin,
 deð gav hon Olaf hin unge.

5. Hon vilde 'ki með meg gange,
 den vene möy,
 hon vil på golvi spange.
 Dei lyndar orð.
 dei giftar orð
 dei skar hon ei.

6. Hon vildi inki eta mat,
 den vene möy,
 berre utaf sylvarfat.
 Dei lyndar orð o. s. v.

7. I kveld så må du danse með
 di vene möy,
 i morgo må du inki deð.
 Dei lyndar orð o. s. v.

8. I kveld så må du kysse
 di vene möy,
 i morgo skal du misse.
 Dei lyndar orð o. s. v.

9. I kveld må du tak' i fang
 di vene möy,
 i morgo langt på annað land!
 Dei lyndar orð o. s. v.

Efter at nu enhver af gutterne har kaaret en pige og danset med hende, staar det til pigerne at gjøre gjengjeld. Alle gutter paa gulvet dansende i en rund ring. Oldemoderen synger, enten gjentagende den samme sang med de nödvendige forandringer, eller saaledes: 'Hjort hev eg i hagin min' o. s. v.» Ock så tillägger utgivaren i en not: »Alt dette synges nu med extemporeerede forandringer og hentydninger til personer og omstændigheder under megen latter og munterhed.»

Skildringarna från Sverige, Norge ock Danmark av de dramatiska ringdanslekarna synas mig sålunda på ett synnerligen lyckligt sätt komplettera de förut anförda beskrivningarna från Island över vikivaki. Då EGGERT OLAFSEN talar om att »forsangeren til indgang og mellemstykker synger et vers med høi røst, nogle af forsamlingen istemme med ham, andre svare igien», så synes det mig tydligt, att »forsangeren» måste haft samma funktion som »Fru Inge» i den danska ringdansen, som »olde-moderen» i den norska ock som »modern» ock »ärndeskaren» i den svenska. Koren omtalas från alla fyra landen, ock i tre former finna vi ock ringdansen i förening med koren. Tävlingsstriden i värs, som uttryckligen betonas i de isländska vikivakilekarna, antydes ock i de norska ock svenska lekarna, mindre tydligt i den danska formen.

Man torde i nu angivna förhållanden finna förklaringen till min översättning av vissa uttryck i ARNGRIMS beskrivning av »orbis saltatorius, wjkjvake»: orden »viris et fæminis alternatim incedentibus et quodammodo interseetis et diuisis» syfta sålunda, enligt min mening, på karlars ock kvinnors fördelning i kordansare, »försångare», »oldemoder» o. dyl. »Alternatim incedentibus» betyder då, antingen att karlar ock kvinnor växelvis trädde fram ock bildade ring på golvet såsom i den norska »hindeleiken», eller mindre sannolikt att en karl eller en kvinna växelvis steg in i ringen såsom i de svenska ock danska formerna. Tolkningen kan ytterligare stödjas av vad JON OLAFSSON säger i sin ordbok vid ordet **dans** (hdskr. cit. i Ísl. vik. s. 18), att tvänne slags danser funnos: »kalla dans og kvenna dans. Vant er að hafa dansa þessa við i dansleikum þeim, sem kallaðir eru vikivakar . . . Vikivaki er ávalt hringdans, þar sem kallar og konur skiptast á¹.»

Vad vidare beträffar ARNGRIMS uttryck »singuli ordine cantilenam aliquam cantant» o. s. v., så kan det syfta på den fördelning av sången, som i dessa lekar ägde rum, vilken kan tänkas ske på olika sätt. Ock vad slutligen själva sångsättet vidkommer, så ser man av den norska »hindeleikens» strofer 3, 5—9, att dessa hava både mellankväde ock omkväde, alldeles som vissa

¹) Så ock i Bj. Hald. lex.: **Vikivaki** orbis saltatorius, motus pyrrhichius, et pendul(?).

episka ballader, varför det ligger nära till hands, att de en gång också sjungits på samma sätt som dessa.

Sålunda anser jag det, om ej matematiskt bevisat, så likväl ganska sannolikt, att ARNGRIM med »orbis saltatorius, wjkjvake» verkligen menat detsamma som sedermera EGGERT OLAFSEN ock UNO VON TROLL.

Mera osäkert är det naturligtvis, om den sångdans, som av Sturlungasaga omtalas — »at kveða skyldi karlmaðr til konu i dans blautlig kvæði ok regilig, ok kona til karlmanns mansöngsvisur» — varit just en sådan vikivakidans som de nu beskrivna. Osannolikt är det ej, isynnerhet som ju även ringdansar ock danslekar förläggas till ungefär samma tid.

Jag har sökt att få fram bilden av en gammal isländsk vikivakilek med ledning av isländska beskrivningar, men efter svenska, norska ock danska täxtuppteckningar. Det kan synas, som om detta vore att gå över ån efter vatten, då samma danslekar, som här ovan återgivits efter andra nordiska uppteckningar, delvis också finnas i nyare isländska källor. Men för konstruktionen av en gammal isländsk vikivakidans hava ej de nyare isländska uppteckningarna synts mig så användbara, då de tydligen representera en mindre ursprunglig ståndpunkt än de övriga nordiska. I den »hindarleikur», som skildras i Isl. vik. s. 103 ff., finna vi delvis samma elementer som i den norska »hindeleiken»: en »hindarmóðir», karlar ock kvinnor, som kallas »jortar» ock »hindar», mer eller mindre löst sammanställda strofer, ja även dans (efter sammanhanget att dömma: pardans); men däremot finnes varken den karakteristiska ringdansen eller någon korsång omtalad. Sådan korsång har dock enligt otvetydiga vittnesbörd funnits, ock jag har sökt göra troligt, att denna ursprungligen exekverats under ringdans.¹

¹) Enligt historiska vittnesbörd tyckes dansen på Island omkring år 1800 varit så gott som okänd, tack vare prästerskapets ansträngningar ock kungliga plakater. Åtminstone ett par förf. vid denna tid försäkra, att isländingarna inte alls dansa. Så t. ex. säger MAGNUS STEPHENSEN, *Island i det attende aarhundrede* (Kbhvn 1808, s. 226, 230): »desværre har man i landet ingen det eiendommelig glædelig tone eller melodie, ingen dands eller munter arie Vikivakerne udgjorde vel en flau og umusikalsk synge-concert.» Alltså, då dansen upphört i vikivaki, så har täxten stått kvar i samband med sång.

Jag har här förut med utgångspunkt uteslutande i själva täxternas beskaffenhet sökt uppvisa, att i ringdansvisor av mer eller mindre dramatisk karakter stundom funnos inlagda strofer, som ej kunna sägas bestämt höra hemma på det ena eller andra stället, utan snarast vore att betrakta som improviserade eller lösa strofer, vilka efter behag kunde användas. Med utgångspunkt i dansen har jag nu kommit fram till samma resultat, att det har funnits vissa ringdanser, i vilka de dansande hava improviserat satiriska ock erotiska strofer eller begagnat sig av sådana, som redan förut funnits.

Det följer så att närmare betrakta beskaffenheten av de **lösa strofer**, som vid de beskrivna lyriskt-dramatiska ringdanslekarna skapats eller kommit till användning.

Vad de svenska ock danska beträffar, så äro de annorstädes nödortfteligen behandlade (s. 108 ff. jämförda med nr 34—36 i Sv. låtar). Betrakta vi den norska »hindeleiken», så finna vi, att denna består av olika partier, skilda både i avseende på innehåll ock till sin metriska form. Strof 4 i densamma är ett gamlestev, fullkomligt typiskt som sådant både i metriskt ock poetiskt avseende. Stroferna 6—9 äro tvåradiga parallellstrofer med inlagda mellankväden ock omkväden. Även i en annan norsk lek, »hoppeleiken», av ungefär samma natur som »hindarleiken», träffa vi sådana tvåradiga former, ehuru utan omkväden (Landst. s. 790):

Så lett skal hon hoppe ivir band
som hon held' kjær sin festarmann;
aa hei, så lett så dansar dei tvo,
som dei hava gevið kvåraðre si tru.

Med denna strof, som sjunges av koren, kan jämföras dels flera svenska strofer (ex. s. 109), dels följande danska strof, som sjunges till olika danslekar såsom avslutning, när ett par förenats (Grundtv. saml.):

Se hvor lystig de dandse de to,
som om de havde stjålet både strømper og sko.

De isländska vikivakilekarna åter äga i de nyare uppteckningarna inga iögonenfallande kännetecken på att innehålla elementer av en ursprungligen enstrofig diktning. De bestå

visserligen av olika partier, av växelsånger ock tillfälliga utvidgningar, men dessa partier äro ofta långa ock ligga i allmänhet så fjärran från de former, vi träffa i övriga nordiska länder, att det här ej lönar sig att närmare ingå på dem.

En enda sådan vikivakilek i nyare uppteckning är likväl av ett visst intresse, emedan den belyser en hel talrik grupp enstrofiga dikter med mycket stor spridning såväl i de nordiska länderna som nästan över hela Tyskland. Det är en variant till den nyss anförda danska ringdansleken »Fru Inge». Vi erinra oss, att »Fru Inge» skall gifta bort sin dotter, ock det presenteras en rad män av olika stånd ock villkor, som kasseras den ene efter den andre, tils slutligen någon kommer, som finner nåd för händes ögon. Växelsången äger här rum mellan koren ock »Fru Inge». Den isländska formen, i vilken icke någon dans tyckes förekomma, heter »giptingahjal» (Ísl. vik. s. 115), ock här är det modern ock dottern som utföra dialogen sålunda:

1. Móðir: »Ó mín dóttirin bliða,
ætla þu leingi, unga mæ,
ógípt að bliða?»
Dóttir: »Bið eg sem aðrar,
bjóðist mér einginn.»
Móðir: »Viltu eiga prestmann,
mín dóttirin bliða?»
Dóttir: »Ónei, móðir mín,
aum eru ráðin þín.
þá hann kyrjar í kór
og þykist öllum of stór,
bágt á sú, sem þess á að bliða,
að sofa hjá honum prestmann á siðan.»
2. Móðir: »Ó, mín dóttirin bliða» o. s. v.
Dóttir: »Bið eg sem aðrar» o. s. v.
Móðir: »Viltu eiga fjósmann,
mín dóttirin bliða?»
Dóttir: »Ónei, móðir mín,
aum eru ráðin þín.
þá hann kippir mykjuhlass
og þjónar undir baulu rass,
bágt á sú, sem þess á að bliða,
að sofa hjá honum fjósmann á siðan.»

Så fortsättes, tils någon kommer, som dottern gillar.

Det är nu dessa dotterns upprepade avslag, som på andra ställen utan dramatisk omklädnad finnas för sig själva, dels som isolerade enstrofingar, dels i större eller mindre räckor i olika uppteckningar. Så hos ERICSSON i en ringdans (ms. i Sthm):

Ingen bonddräng det vill jag ha,
han har så stora vantår;
jag vill ha en adelsman,
som går på gatan ock svansär.

Nej ingen adelsman vill jag ha,
han bjuder så högä gäster;
jag vill ha en skomakare,
som krusar skorna på lästen, o. s. v.

Så hos LINDEMANN (No. fjeldmel. 208):

Nej e vil ingjin prestmann ha,
e ha kje manga synde,
men e vil me ein snikkar ha,
daa faar e nya sengje.

Nej e vil ingjin snikkar ha,
daa maa e slipö hövla,
men e vil me ein skomakar ha,
daa faar e nye stövla, o. s. v.

Så hos WOLFRAM (Nass. volkslied. 261):

Schneider den mag ich net,
schneid't zu viel zu;
lieber will ich mer e schuster nemme,
macht mer e paar schuh.

Schuster den mag ich net,
hat schwarze händ;
lieber will ich mer e weber nemme,
macht mer e hemd, o. s. v.

Så hos DUNGER (Rundâs und reimspr. 125):

Kán'n fuhrmâ môg ich net,
fährt ze weit aus,
ich möcht' án schneider hab'n,
— bláht in mán'n haus.

Kán'n schneider môg ich net, o. s. v.

Något mera varierade uppträda dessa strofer alldeles enstaka ock utan att vara sammanfattade i längre räckor exempelvis hos Süss (Sälzb. schnöd. 75, 105, 167, 303, 460 m. fl.):

Mein schätz is a tischla,
a tischla muass's sey'n,
und ea macht mar a wiagal
und's kindal glei drei'n.

Mein schätz is a müllna,
thuat tåg und nacht mål'n;
åba hiaz is da dällpatsch,
e d' mehltruch'n g'fâl'n, o. s. v.

I liknande former träffas vidare dessa strofer massvis t. ex. hos POGATSNIGG-HERRMANN bland schnaderhüpfeldikter från Kärnten (s. 145 ff.); hos KRETSCHMER (I, 267; II, 178); hos ERLACH (IV, s. 169) m. fl. Även i Norden träffas de isolerade eller inblandade i sammanställningar med andra lyriska strofer såsom partier av ringdansvisor (se t. ex. ovan s. 47 ock 55).

Det förefaller mig sannolikt, att dessa strofer, som i Tyskland stundom sammanfattas under titlar sådana som »Musterung der verschiedenen stände» o. d., hava sitt första upphov i en lyriskt-dramatisk ringdanslek av samma slag som den danska »Fru Inge», men där dialogen ägt rum mellan modern ock dottern såsom i isländingarnas »giptingahjal». I alla händelser utgöra de ett bevis på sambandet mellan de nämnda ringdanserna ock enstrofiga dikter i olika germanska länder.

Jag har redan sagt, att jag anser de äldre vikivakilekarnas poetiska beskaffenhet klarare avspegla sig i de svenska ock danska ringdanslekarna än i de nyare isländska motsvarigheterna. Om de äldre vikivakitäxterna säger VIGFUSSON (Corp. poet. II, s. 389): »We have unluckily no full text of a Week-wake song, but we know many of the verses, which, being favourite and well known and setting the tune, were used as refrains for the 'visur' on epic subjects.» Ock VIGFUSSON lemnar (a. a. s. 391) en liten samling av dylika »icelandic danz fragments and refrains». Att dylika isolerade småvärser kommit att bevaras, under det att den helhet gått förlorad, av vilken de

skulle utgjort delar, förefaller ganska förklarligt, om man antager, att de äldre vikivakisångerna i väsentlig grad utgjorts av lösa strofer, »stev», som i växelsångerna kommit till användning. Vi skola här undersöka, i vilket sammanhang dessa äldre strofer finnas bevarade.

EGGERT OLAFSEN säger, som vi redan sett, att »vikivake er bekiendt fra gammel tiid og kaldes paa nogle steder dans», d. v. s. »en sang af mange personer, som skal forestille nogen vis tildragelse». Att med den nu citerade författaren utan vidare förklara orden »vikivaki» ock »dans» synonyma ock låta dem betyda en ock samma sak torde kanske icke vara möjligt; men väl böra de sättas i förbindelse med varandra. Vikivakilekarna hava i det föregående för enkelhetens skull endast betecknats såsom lyriskt-dramatiska ringdanslekar. Emellertid har ordet nog egentligen haft en vidsträcktare betydelse.¹ VIGFUSSEN översätter det i sitt lexikon med »popular festival meetings and entertainments on Sunday evenings with song and dance»; »songs and ballads sung at such wakes were called either vikivake-kvæði or fornkvæði». Ordet **vikivaki** har sålunda, även av andra källor att dömma, använts dels om själva vakan eller fästen, dels om alla slags förlustelser på densamma. I denna vidsträcktare bemärkelse användes ordet av DAVIÖSSON i *Islenzkir Vikivakar*. Sedermera har det förnämligast använts om de lyriskt-dramatiska ringdanserna, alldeles på samma sätt som »jul-lek» i södra Sverge naturligtvis egentligen betytt alla slags lekar vid julfästerna, men nu användes företrädesvis eller uteslutande om de nämnda ringdansvisorna.

Dans åter skulle jag, för att begagna ett redan klargjort begrepp, vilja översätta med »stev» i dess nuvarande norska bemärkelse, d. v. s. ett litet rim, som också kan förekomma som dansrim. »The word **danz**», säger Vigf. Corp. poet. II, s. 387, »is used as synonymous with the older words **nid** and

¹) Själva ordet förekommer, såsom man sett av det föregående, i tvänne former: **vikivaki** ock **vikivaka**. Första sammansättningsleden torde innehålla ett **vigil** av lat. **vigilia** ock sålunda i ock för sig betyda »vaka», »fästvaka». Sammansättningen **vikivaka** skulle då vara en bildning av samma natur som t. ex. **fjäderpäanna**, fastän i omkastad ordning. Formen **vaki** kunde möjligen tänkas stå i samband med ett anglos. eller medeleng. **wake**.

flim, which sufficiently indicate its character as satirical or amorous». Ock vidare (s. 389): »It will be manifest that the **Dance** may be clearly marked off from the **epic Vísur**, to which some modern writers have given the name 'fornkvæði'. These never had a deep popularity in Iceland.» Det finnes några rätt gamla exempel på sådana »danser» bevarade i isländska sagor.

Sturl. saga (I, s. 245 ff.) berättar, huru tvänne personer (Loptr Pálsson ock Björn på Breiða bolstað) lågo i tvist med varandra. »Ok her með færðu Breiðbælingar Lopt i flintan ok görðu um hann danza marga ok margskonar spott annat». Ock då kort därpå Loptr drager sig undan till Västmanna-öarna ock en annan person, Sæmundr, flyr åt ett annat håll, bægge för att undvika strid, så kvädes om dem (år 1221):

Loptr er i Eyjum,
bitr lundabein;
Sæmundr er á heiðum,
etr berin ein.

D. v. s.: Loptr är på (Västmanna-)öarna, gnager fågelben; Sæmundr är på hedarna, äter bara bär. VIGFUSSON säger, utan att jag känner grunden, att första hälften av strofen sjungits av mannen ock den andra av kvinnan. Han anser den sålunda vara en dansvärs.

På ett annat ställe (II, s. 264) berättas i Sturl. saga om en man, som hette þórðr Andræsson, att han blev fångslad av Gizurr jarl. þórðr uttalar då till någon sin farhåga för att han skulle bliva dödad, ock kvad då »danz penna»:

Mínar eru sorgir þúngar sem blý.

I Ísl. vik. s. 349 finnes bland »viðlög», d. v. s. »stev», »omkväden», en strof i nyare uppteckning, vars början är alldeles lika:

Mínar eru sorgirnar
þúngar sem blý.
Brunnar eru borgirnar,
böl er að því.

Det synes ganska troligt, att den »danz», som þórðr kvad, var en dikt av alldeles samma natur som detta »viðlag».

Isländingarnas »viðlög» äro i allmänhet sådana lyriska inledningsstrofer till längre episka kväden, som förut äro omnämnda vid behandlingen av de svenska ock danska visorna. Men dessa »viðlög», som sålunda dansats, äro också upptecknade utan sammanhang med längre visor. Jag framställer därför den gissningen, att även dessa isländska »viðlög» ursprungligen äro enstrofiga dansvärser, alldeles identiska med eller nära besläktade med just de små dikter, som i sagorna kallas »danz». Sambandet mellan »danz» ock »viðlag» eller omkväde är så till vida redan av VIGFUSSON påpekat, som han (Corp. poet. II, s. 391) gjort en samling av »Icelandic danz fragments and refrains», vilka sålunda slagits till sammans.

Flera av de älsta upptecknade stroferna torde emellertid ej få betraktas som fragmenter, utan som enstrofiga dikter, vilka också begagnats som omkväden i korsång. Så är kanske förhållandet med den ofta anförda improvisationen av Knut den store, då han med sin hird kom roende fram till klostret i Ely ock hörde munkarnas måltidssång ljuda ut över floden:¹

Merie sungen ðe muneches binnen Ely,
 ða Cnut ching rew ðer by.
 Roweð cnites noer the land
 and here we þes muneches sæng.

Ock tillägger den latinska handskriften: »et cetera quæ sequuntur, quæ usque hodie in choris publice cantantur et in proverbiiis memorantur». Då det heter i handskriften, att kungen bad sina män stämma i med, så ha GRUNDTVIG ock ROSENBERG velat förutsätta ett omkväde till den anförda strofen. Häremot håller jag före, att om Knut den store vid det omtalade tillfället skulle hava improviserat någon strof, så har det sannolikt varit en av dessa strövrar, sedermera kallade »danzar», som så ofta finnas omtalade i de isländska sagorna. Rimmad kan den från början hava varit, ty sådana rimmade strofer finnas ej så sällan. Däremot vågar man väl knappt antaga, att den haft

¹) Bevarad i klosterkrönikan *Historia eliensis* (i Th. Gales Hist. Brit. I, s. 555); lat. hdskr. från början av 1100-talet efter engelskt original från slutet av 1100-talet; citerad av GRUNDTVIG DgF. III, s. x, av ROSENBERG i Nordb. aandsliv II, s. 408 o. fl.

just det utseendet, som den har i den omkring år 1000 upptecknade strofen.

Vad som här är det väsentliga är, att denna strof i alla händelser i början av 1100-talet sjungits i kor ock funnits »in proverbii». Därav sluter jag, dels att den i ock för sig ej varit längre än det anförda, dels att den utgjort just själva omkvädet i en senare visa, som kan hava varit en längre, möjligen episk sång, om handskriftens »etc. quæ sequuntur» får anses vara tillförlitligt.

På alldeles samma sätt anser jag en sådan dikt som den anförda »Loptr er i Eyjum» ej vara något fragment, utan en hel »danz», ett »stev», en enstrofig dikt.

Vissa av de isländska »viðlög», vilka bevarats både självständiga ock såsom lyriska inledningsstrofer eller omkväden, hava också rätt mycken likhet med norska gamlestev. Så t. ex. följande (Ísl. vik. s. 354):

Laxinn stökkur strauminn á
og stökkur á hörðu grjóti.
Ílt er að leggja ást við þá,
sem einga kunna' á móti.

Detta »viðlag» med dess naturinledning kan jämföras med tvänne norska gamlestev:

Fiskin uti fagran vatni
og ikonn up i tre;
alle så heve dei makamann,
men ingin så heve eg.

Landst. s. 395.

Gaukin er grå, han gæl um váro,
og ljoðið ber ivir heiðe;
deð er inki gott at gilja den möy,
som alstött svarar með vreiðe.

Landst. s. 378.

Följande kallas rent av för »stef (viðkvæði) i vikivaka» ock är också en variant av ett norskt gamlestev (Ísl. vik. s. 356):

þar þykir mér vænt að vera,
er dróttinn dansar með dreingjum;
gaukurinn gall í grænni hlíð,
og fuglar fagrir fljóta vængi skaka.

Den norska varianten är tryckt ovan ock återfinnes s. 34.

Sammanhanget mellan de enstrofiga dikterna ock omkväderna bevisas ock genom den dubbla betydelsen av ordet »stev», nämligen dels enstrofig dikt, dels omkväde. WINTHER i Fær. oldtidshist. (s. 444) översätter även ordet **vikivaki** med »omkväde»: »omkvädet (fær. viðgangur, niðurlag og stev, isl. vikivaki, eng. withwakey).¹

I korthet sammanfattas vad som här är utvecklat sålunda:

Redan omkring 1100 finna vi på Island erotisk växelsång under dans. Denna dans har sannolikt varit av samma art som våra ringdansar eller danslekar ock uppträder på Island i senare tider företrädesvis under namnet »vikivaki».

Vi finna också ganska tidigt små lyriska dikter, troligen enstrofingar, kallade »danz». Dessa »danser», som närmast motsvara de norska gamlesteven, hava bevarats såsom »stevstammar» eller »vidlög» (fær. viðgangur) till längre episka visor.

Förhållandet mellan »vikivaki» ock »danz» torde vara det, att »dansen» stundom använts såsom improviserat element i lyriskt-dramatiska vikivakilekar. Omvänt torde någon gång en vikivakilek av fastare byggnad ha sprängts sönder i enstrofiga dikter.

Om denna framställning skulle vara riktig, så kan jag ej smickra mig med att vara själva huvudtankens första upphovsman. Professor MOLTKE MOE i Kristiania har på föreläsningar under höstterminen 1890, vilka jag bevistade, korteligen uttalat samma tanke. Jag finner ordagrant följande i min anteckningsbok: »Balladens stevstam bör sammanställas med sagans lyriska dansstrof. Balladens stevstam skyller dansstrofen sin upprinnelse. Balladen har upptagit dansstrofen från dansleken, för att den skulle bli skickad att dansa efter.»

Något så när samma mening tyckes mig vara uttalad av SÆMUNDUR EYJÓLFSSON (cit. i Ísl. vik. s. 151):

»Viðkvæðin, sem eru svo algeing i miðaldakvæðunum, munu þannig vera orðin til, að þau hafa þótt vel löguð til að gjöra tilbreytni [omväxling] i dansinn. — — — Mér finnst allt benda til þess, að öll viðkvæði eigi upprunna sinn að rekja til dansleikanna.»

¹ Jag känner ej detta engelska ord ock förstår ej, om meningen är, att det isländska »vikivaki» rent av skulle vara ett engelskt lånord. I sådant fall skulle de föregående funderingarna om dess betydelse naturligtvis vara oriktiga.

Jag har sökt visa, att en del enstrofiga dikter äga sitt upphov i de lyriskt-dramatiska ringdanslekarna eller att de åtminstone kommit till användning i dessa. Detta sista alternativ förutsätter sålunda, att de ägt en självständig tillvaro även utanför danslekarna. Det är också min mening, såsom ju framgår av den utgångspunkt, från vilken hela undersökningen är gjord. Men alldenstund all folkdiktning ock särskilt den enstrofiga lyriska folkdiktningen ursprungligen är förenad med dans, så kan man fråga, på vilka andra sätt den äldre enstrofiga lyriken varit förenad med dansen än i de lyriskt dramatiska ringdanserna.

Vi hava sett, att den i nyare tider förenats med svensk polska, sålunda med mer eller mindre livlig pardans. Enligt en tämligen allmän åsikt skulle pardans ej hava existerat under medeltiden. Även om detta i så generell form ej är riktigt, skall jag lemna denna möjlighet ur räkningen, alldenstund en undersökning härav vore både vanskelig ock vidlyftig. Men det finnes andra möjligheter. Ringdansleken förutsätter i själva verket en primitivare form, nämligen den enkla ringdansen med lyrisk korsång. Jag har ovan (s. 149) påpekat sådan dans ock sång i en tysk form från 1300-talet, i vilken vi finna en rad lyriska parallellstrofer. Men denna utvidgning av ett visst motiv är ej nödvändig; det har i Frankrike ännu i mitten av vårt århundrade till den enkla rondens sjungits lyriska enstrofingar utan all utvidgning eller fortsättning. Så t. ex. i Gascogne enligt *Les Français peints par eux-mêmes* (Bd II, Paris 1841): »On danse en chantant cette ronde bien connue:

Chut! as-tu entendu
lou coucut que canto?
Chut! as-tu entendu
canta lou coucut?

I anförda sammelverk skildrar ÉMILE DE LA BÉDOLLIÈRE normandernas »fêtes de la Saint Jean» sålunda: »Filles et garçons forment un cercle en se tenant par la main. Un ouvrier entonne une chanson qu'on redit en chœur. Les danseurs font trois pas à droite, s'arrêtent brusquement à la fin du second vers, les jarrets pliés et les jambes écartées, font trois pas à gauche, s'arrêtent encore et continuent le même

exercice jusqu'à la terminaison d'une interminable série de couplets. Si les Hurons dansent, ils ne doivent guère danser autrement.

La plupart des rondes de la Saint-Jean sont d'une obscénité dégoûtante. Les chants les moins scandaleux sont d'incompréhensibles amphigouries, dont tous les couplets s'enchevêtrent les uns dans les autres, et dont les refrains incohérents semblent appartenir au vocabulaire d'une langue de sauvages:

Ce sont des danses de Rouen,
qu'on fait faire un paté si grand;
lanturelu,
lanturelé,
lanturelu,
j'allons danser
lanturelé.

Plusieurs de ces rondes se prolongent indéfiniment au gré du chanteur. Ainsi le premier couplet de l'une d'elles est conçu en ces termes:

J'ai encore dedans mon coffre
les souliers à papa grand,
que je mets fête et dimanches,
le jour du carême prenant
bien enguerminés, maman,
bien enguerminés.

Pour obtenir le second couplet, il suffit de substituer aux souliers une autre partie du vêtement: le chapeau, la chemise, la perruque etc.»

Vad som här framför allt väcker ens uppmärksamhet är själva danssättet, som på ett egendomligt vis påminner om færingarnas dans till episka kväden. »Den færøiske dans», säger WINTHER i ett nyss anført arbete (s. 443), »er en runddans og består deri, at man holder hverandre i hånden og derved slutter en kreds; er denne altfor stor, brydes ringen d. v. s. en eller flere sider af kredsen indbøjes. Dansen er for øvrigt meget simpel og bevægelsen sker derved, at man gjør to skridt til venstre, derpå gjør et lidet ophold, flytter den højre fod henimod den venstre, derpå den venstre frem o. s. fr.» BERGGREEN oppger dessutom (Folkes. og mel. I³, s. 368), att »paa enkelte

steder dandser man tilbage, mens verset synges, frem under omkvædet.»

En liknande dans beskriver också LINNÉ i sin *Iter dale-carlicum* 1734 (Linn. Ungdomsskr. II, s. 271): »Dansningen i Mora, långdansen kallad, var att observera, det 4 slag gick på var takt, av vilka det sista stampades hårt, till ett tecken att takten då slöts. I varje takt, då de gingo i ring, gingo två steg utföre, vidgandes ringen, de två senare inåt, hopdragandes ringen, liksom alla ville tillsammans att stampa för näsan på varandra». Ock i Nås såg LINNÉ en dans, kallad »järtdansen», som var alldeles lik långdansen, med undantag av att ena sidan var inböjd, så som enligt WINTHER stundom förekom i færingarnas dans.

Det synes mig omöjligt att misskänna den nära släktskapen mellan dessa danser ock den normandiska.¹

Vad sålunda härmed betonas är, att man faktiskt kan uppvisa, att till den enkla rondens sjungits dels enstrofiga lyriska dikter, dels en godtyckligt begränsad rad av parallellstrofer, ock åtminstone detta senare både i Frankrike ock i Tyskland, där sådant påvisats redan från 1300-talet.

Att den enkla ringdansen i åtskilliga länder ursprungligen varit lyrisk, framgår även av annat.

Om de äldre ringdanserna i Frankrike yttrar sig SCHÜCK (Ill. litt.-hist. I, s. 145): »Inom 1100-talets franska litteratur omtalas ringdanser — vanligen kallade 'caroles' — mycket ofta. Med ledning av samtida källor tänker sig GASTON PARIS dessa på ungefär följande sätt. Carolen utfördes vanligen av kvinnor, men ofta även av både män ock kvinnor, vilka dansade under anförande av en försångare eller försångerska, som 'sjöng före' själva dikten, under det att samtliga deltagarne instämde i refrängen. De dansande höllo varandra i händerna ock voro uppställda i en — vanligen slutet — ring samt avancerade långsamt mot vänster under ackompanjement av sänger eller några enkla instrument. Carolens strof bestod antagligen äldst av två värser med refräng. Om själva innehållet är det svårt

¹) Huruvida sådan ringdans finnes på fler ställen i Frankrike, känner jag ej. Egendomligt är, att den beskrivna normandiska dansen utfördes vid midsommar ock att man då också tände eldar alldeles som ännu i skandinaviska länder är brukligt, särskilt i Norge.

att yttra något bestämt, då man nästan endast äger fragment ock refränger i behåll [alltså även här endast fragment ock refränger!]; men som det synes, besjöng carolen dels romantiska händelser — såsom våra ballader — dels gick den ut på ett lovprisande av våren ock av kärleken; vanligen tyckes innehållet hava varit övertäglad lyriskt, ehuru med en episk utgångspunkt.»

Carolene torde dock haft även ett satiriskt innehåll. **Carol** betyder enligt Lathams Dict. »song of exultation, originally accompanied with dancing». ¹ Ock **Coraulare** betyder enligt Du Cange Gloss. sammantrampa, håna, skymfa. Hos en latinsk medeltidsförfattare heter det: »Indecentes de me cantilenas facetus coraula composuit et ad injuriam mei cantavit». Detta tyder på att man i carolen sjungit smädedikter, förmodligen då lösa strofer av satiriskt innehåll.

En tredje dansform, till vilken lyriska enstrofingar sjungits, ock detta ända in i våra dagar, är den, som i KEYSERS ovan citerade framställning under namnet **hringbrot** finnes omtalad såsom existerande redan tidigt bland nordborna. Sitt namn har denna dans tydligen därför, att ringen brutits, d. v. s. lösts upp till en räkka (ty. »reigen»). Denna dans, som är en av medeltidens vanligaste, skildras i nyare tider av EGGERT OLAFSEN (a. a. s. 352) på följande sätt:

»Ellers bruges dog endnu her i landet en meget artig leeg, som kaldes **ringbrud**, og ligner noget nær en polskdans at see til. Den opføres af 10 eller fleere mandspersoner som staae i en runddeel, og holde hinanden i hænderne; yderst staae to, af hvilke den ene først skal begynde at brække ringen, hvilket skeer med behændige sving ud og ind igiennem hoben, uden at hænderne, der holdes høit i været, maa skilles ad eller den første orden forrykkes. Naar den første er ferdig, skal den anden begynde paa sin side.»

Det är förmodligen denna dans som i de s. k. Sturekrönikorna (Rimkr. III, r. 3010 ff.) omtalas på följande sätt:

¹) Murray, Hist. dict.: **Carol** subst. I: 1 A ring-dance with accompaniment of song; ? a ring of men and women holding hands and moving round in dancing step (arch.); 2. A song; originally, that to which they danced — med motsvarande två betydelser hos värbet.

Naar danzsen gaangher i rijngh
 och wändher sijk om kringh,
 han som forre war,
 opta händher thz han äpther faar.

Då man betänker, att ringen utgör själva utgångsställningen ock att sedermera vid ringens upplösning en fördansare på var sida ömsevis leder dansen åt var sitt håll, så framgår tydligen, att denna skildring åsyftar isländingarnas »hringbrot».

En svensk övergångsform mellan den gamla dansen »hringbrot» ock den nyare lyriska ringdansen finna vi i en beskrivning från 1700-talets senaste år hos J. F. CARLSTRÖM, *75 lekar upptecknade på 1700-talet* (ms. i Sthm). Dansen tillgår så, att »en hel hop tager varandra vid händerna ock slår en ring, varunder ett par dansar ensamt inne i ringen, eller två, tre par, som ringen är stor till. När de så dansat en stund ikring, släpper en av dem ock drar de andra med sig tvärtemot eller som figuren utvisar,

först så ock sedan så , då de som dansa inuti fatta i dens hand, som är på någondera ändan, ock på detta sättet kunna de springa genom alla rum ut på gården ock in igän i en rad, hållandes alla ihop, ock under allt detta sjunga de denna visan;

Stekta harar, gödda svin,
 ta'n i nacken, släng'en in;
 teljan ligger snett under foten,
 trå lätt uppå skon, slå imot'en.»

Denna strof eller »låt» är upptecknad i liknande form många gånger, ock vi hava sålunda ett säkert exempel på låtens användning i en medeltida dansform.

Även i Frankrike har man sjungit enstrofiga dikter till samma dans, som på Island under medeltiden kallades »hringbrot» ock i Tyskland »reigen». Den har i senare tider uppträtt under namnet »farandole». Denna dans skildras av BÉDOLLIÈRE i nyss anf. arb. sålunda (avd. »Le languedocien»): »Les danseurs et les danseuses se tiennent en longue file par la main, se plient et se replient, ondoient comme un serpent, sautent en répétant des refrains populaires. Parfois, le chef de la farandole s'arrête, et levant les bras, forme avec le concours de

son voisin immédiat une arcade, sous laquelle passe successivement toute la bande.¹ Ces évolutions s'opèrent avec un incroyable concert de hautbois, de tambourins, de cris, de rires et de chants.»

Det förefaller också ganska naturligt, att i en sådan dans som den senast beskrivna, då en räckta dansande under häftiga rörelser hastigt förflyttar sig framåt, sången ej kan tänkas i form av längre episka kväden. Alla måste sjunga, för att var ock en för sig skall kunna uppfatta ock markera takten. En enda försångare skulle ej höras. Sången måste då bestå av en refräng, ett stev, en schnaderhüpfel, en låt, hur man nu vill kalla den, som hastigt av alla kan läras ock av alla upprepas, tills man tröttnat på den ock väljer en ny av samma slag.

Det är sålunda åtminstone tre olika dansformer, med vilka jag tänker mig den enstrofiga dikten förenad under medeltiden:

I den lyriskt-dramatiska dansleken förekommer den såsom en beståndsdel, ett mer eller mindre tillfälligt ock improviserat element. Den kan då antingen framträda i växelsång mellan tvänne personer eller ock såsom korens omkväde.

I den enkla lyriska rondan förekommer den antingen isolerad eller i form av parallellstrofer. Nordiska exempel på sådana enkla lyriska ronder äro ej här framvisade, men det är påpekat, att vissa nordiska danser på det närmaste överensstämma med en normandisk dans, till vilken lyriska strofer sjungits. Då emellertid, såsom redan är berört, åtskilliga företeelser i den episka balladen tyckas tyda på en äldre lyrisk sång- ock dansform, som lemnat åt balladen dess lyriska inledningsstrof, så torde det ej vara osannolikt, att den enkla lyriska rondan förekommit även i Norden under äldre tider. Några av de i de gamla visböckerna befintliga visorna, som äro sammansatta av heterogena element, kunna vara sådana täxter till enkel rondo.

¹) Även denna variation, som omtalats av KEYSER, är väl känd i Sverige; jag ock många med mig hava varit med i en sådan tur av långdansen. Dansformen är känd också på Färöarna, under namnet »bandadans».

Enstrofiga dikter hava slutligen sjungits till sprungen långdans, s. k. »hringbrot». Till denna dansform äro knappast andra dikter tänkbara.

Huruvida enstrofiga lyriska dikter förekommit till andra än dessa tre danser, må här lemnas oavgjort. Några antydningar därom skola givas längre fram.

Näktergalsstroferna.

De sångdanser, som i det föregående berörts, kunna vara annorstädes ifrån inkomna till norden, utan att den lyrik, som med dem på ett eller annat sätt förbundits, behöver anses som efterbildning av utländska mönster. För det stora flertalet av våra äldsta bevarade strofer ock strofkomplexer torde det ej håller vara möjligt att uppvisa några främmande förebilder. Likheter inskränka sig i allmänhet till sådana drag, som kunna uppvisas hos all diktning av besläktad natur.

Från denna regel givas dock vissa undantag, i det några få av våra äldre enstrofigar äro tydliga översättningar.

Detta gäller i främsta rummet om en grupp strofer, som jag vill kalla »näktergalsstroferna», emedan ett par av dem handla om en näktergal, ock emedan de hava bidragit till uppkomsten av en längre visa, som av GRUNDTVIG kallats »Nattergalen» ock av ATTERBOM »Den förtrollade näktergalen», för övrigt upptecknad under åtskilliga namn. Denna visa har behandlats av GRUNDTVIG, ock dessutom hava BERGSTRÖM ock STEENSTRUP korteligen yttrat sig om densamma. Slutligen har ock UHLAND i en särskild uppsats (Germ. III, 1858) sysselsatt sig med några av de tyska formerna.

»Visans härkomst», säger BERGSTRÖM (Afz.-Berg. II, s. 175), »erbjuder ett icke lätt löst problem. Till stämning, klangfärg, ton är den tysk, varförutom hela tyska visor finnas, som till viss grad, till innehållet åtminstone, påminna om henne.» Varför den i detta sammanhang särskilt intresserar, är emedan den ådagalägger, huru lösa strofer kunnat sammansmältas till ett slags enhet eller rättare tagas till uppslag för en längre enhetlig visa. De tyska ock svenska parallellformerna bidraga dessutom att belysa varandra ock därmed också att framhäva vissa likartade företeelser inom den tyska ock den nordiska folkvisediktingen.

Den ifrågavarande visan förekommer, så vitt man känner, allraförst i svenska ock danska skillingstryck från början av 1700-talet. Sedermera publicerades den i Abrah. Ud. viser 1812 ock i Atterb. Poet. kal. 1816. Källan är på det senare stället ej angiven, men är tydligen ej någon annan än skillingstrycken. Sedermera är visan upptecknad ock omtryckt många gånger, såsom i Afz. II, s. 67; i Grundtv. DgF. 57; i Bidr. till Söderm. kult.-hist. IV, s. 6 m. fl. De första nio stroferna lyda i Poet. kal. sålunda:

1. Jag vet väl, var som står ett slott,
det är så kostligen sirat
med silverfönster ock torn av guld,
av huggen sten är det murat.
2. I slottets gård där stod en lind
med däjlige blader ock sköna,
däruti bodde en näktergal fin,
som ljuvligt sin tunga månd röra.
3. Det kom en riddare ridandes dit,
han hörde den näktergal sjunga;
han mände däråt väl förundra sig,
ty det var vid midnattsstunden.
4. »Ack, hör du mig, liten näktergal,
en visa jag beder dig kväda;
dina fjädrar låter jag med guld beslå,
din hals med pärlor bekläda.»
5. »Jag passar ej på dina fjädrar av guld
ej håller dina pärlor att bära;
i världen är jag en främmand vildfogel,
ock ingen man mände mig känna.»
6. »Äst du i världen en främmand vildfogel,
ock ingen man mände dig känna,
dig tvingar väl hunger, köld ock snö,
som faller vid vägen den breda.»
7. »Mig tvingar ej hunger, mig tvingar ej snö,
som faller på vägen den breda;
mig tvingar fastmera en hemlig sorg,
den gör mig stor ångest ock möda.

8. Emellan bärg ock djupan dal
bortrinna de stridaste strömmar,
men den, som haver en fulltrogen vän,
mister honom så sent utav minnet.
9. Jag hade mig en käraste båld,
en riddare mäktig ock väldig;
min stjuvmoder slog det omkull med våld,
hon ville så litet mitt bästa.

Rästen av visan förtäljer, huru näktergalen var en prinsessa, som av styvmodern förvandlats ock måste föra en jämmerfull tillvaro i skogarna. Riddaren fångar därpå näktergalen. Men då förvandlar sig denna till läjon, till björn ock slutligen till en lindorm, som låtsar sig vilja anfälla riddaren. Han drar då till försvar en kniv ock sårar ormen, varvid denna återfår sin rätta gestalt ock blir en skön jungfru.

Denna visa bör nu jämföras med andra s. k. förvandlingsvisor, t. ex. Arw. 137 »Nils Lagesson», vars början påminner om »Näktergalsvisans»:

1. Grant veth jagh, hvar den skogen ståhr,
som kallas apella floden;
där inne vexe dhe lustigste trää,
at fågr' ej finnes på jorden.
Medhan svenen må vänaste vinna!
2. Och grant vet jagh, hvar skogen är,
som kallas apella linde,
der inne spela dhe fägresta diur,
som kallas hiorten och hinden.
Medhan svenen o. s. v.
3. Där inne spela två lustige diur,
som man kallar hiorten och hinden;
där efter går herr Nilss Lagesson,
han achter den hinden at vinna.
Medhan svenen o. s. v.

Så börjar i fjärde strofen den egentliga visan med den vanliga ingångsformeln: »Däth var herr Nilss Lagesson» o. s. v. I denna visa berättas först (i en strof), huru Nils Lagesson söker fånga hinden med snara, men »den fula trollkäring» för-

vandlar då hinden till en hög, som flyger upp i ett högt träd. Detta träd vill då Nils Lagesson fälla, men hindras därifrån av skogens ägare. Han får i stället det rådet att fänga höken med en »bråå», som han skär ur sitt eget bröst. Han gör så, ock då höken ätit härav, förvandlas den i en jungfru.

Denna visa, »Nils Lagesson», finnes i flera danska former, under benämningen »Jomfruen i fugleham» (DgF. 56). Av de säs redaktionerna hos Grundtv. är det endast en, som äger lyriska inledningsstrofer motsvarande de svenska. Denna redaktion är också gjord efter en enda handskrift, under det att de fäm andra motsvara 10 gamla uppteckningar. Härtill skulle kunna läggas åtminstone en modernare uppteckning, ock denna överensstämmer med de gamla (Brage og Id. II, s. 332), närmast med DgF. 56 E (efter Vedel).

Man skulle redan av dessa omständigheter kunna sluta, att de första stroferna i »Nils Lagesson» ock närmast motsvarande danska redaktioner av »Jomfruen i fugleham» vore ursprungliga tillägg till den episka visan. Men ehuru osannolikt, vore det ju ej omöjligt, att de former, i vilka de lyriska inledningsstroferna saknas, vore ofullständiga. Visserligen strider emot ett sådant antagande ytterligare den omständigheten, att först str. 4 i den svenska visan har visornas egentliga ingångsformel: »Däth var Herr Nilss Lagesson». Men vad som gör det visst, att de första tre stroferna i den längre täxten värligen äro tillsatser till en kortare visa, som ursprungligen saknat dessa strofer, det är den omissskänneliga likhet, de äga med inledningsstroferna i Näktergalsvisan. Ock dessa äro ursprungligen osammanhängande lyriska strofer, som tagits till uppslag för en längre episk visa.

Vad jag sålunda först velat påpeka, det är, att förvandlingsmotivet finnes behandlat i en visa, vars allra flästa gamla redaktioner sakna vissa inledande lyriska strofer. Den förvandlingsvisa, som saknar de inledande lyriska stroferna (DgF. 56), är till sin hela huvudhandling så lik Näktergalsvisan (DgF. 57), att äldre utgivare såsom ABRAHAMSON (Udv. viser, 37—39) till ock med ansett dessa endast vara varianter av samma visa.

Därnäst skall ådagaläggas, att de inledande stroferna i Näktergalsvisan hava förekommit självständiga. Vad som först kommer en att misstänka, att i denna visa ingå vissa ursprung-

ligen enstrofiga dikter, är den åttonde strofens utseende (se ovan). Vi finna nämligen där en naturinledning, som utan inre samband är förknippad med strofens fortsättning. Undersöker man därefter visan i dess helhet något närmare, så finner man, att de anförda första stroforna icke håller passa synnerligen väl till återstoden. I början av visan »bor» näktergalen i en lind, som står på en slottsgård, under det att det av innehållet framgår ock för övrigt även i sig självt är klart, att näktergalen bör vara utdriven ock utsatt för faror i skogarna.

Vid en jämförelse med olika tyska ock skandinaviska visor finner man ock lätt, att de anförda stroforna, utom den sista, förekomma i många olika sammanställningar, av vilka de flästa äro äldre än den s. k. Näktergalsvisan, varav följer, att dess citerade inledningsstrofer äro av visans författare annorstädes ifrån hämtade ock för övrigt med tämligen oskicklig hand använda. Att de omtalade stroforna äro något slags lösa lyriska strofer, har redan GRUNDTVIG insett.

Han jämför hela Näktergalsvisan med följande nederländska visa (Willems LXIV, efter en tryckt saml. från 1544; Uhland, 17 B):

1. Daer staet een clooster in oostenrijc,
het is so wel ghecieret
met silver ende rooden gout,
met grauwen steen doormoeret.
2. Daer in so woont een joncfrou fijn,
die mi so wel bevallet,
rijc god, mocht ic haer dienaer sijn,
ic soudese met mi voeren.
3. Ic voerdese in mijns vaders hof,
daer staet een groene linde,
daer op so singhet die nachtegael,
si singhet so wel van minnen.
4. Och nachtegaale, klein voghelken,
wildi u tonghe bedwinghen?
Ic salder al u vederlin
met goudraet doen bewinden.

5. »Wat vraghe ic nae u roode gout
oft nae u looser minnen?
Ic ben een klein wilt voghelken stout,
gheen man encan mi bedwinghen.»
6. Sidi een klein wilt voghelken stout,
can u gheen man bedwinghen,
so dwinghet u die haghel, die coude snee
die loovers vander linden.
7. »Dwinghet mi de haghel, de coude snee
die loovers vander linden,
als dan schijnt die sonne schoon,
so sal ic weder vruecht beghinnen.»
8. Doen hi zijn sporen had aen gedaen,
hi reet ten oostenwaert inne,
hi sach so menighen lansknecht staen
in haer blanc harnas blinken.
9. Hi is een weinich voort gereden
al over die groene strate;
so wie zijn boel mit hebben en mach,
die moetse varen laten.
10. Den ruiter sprack met moede vri,
doe hi zijn boel moest laten:
»Ic wil blijven den lansknecht bi,
rijc god, comt mi te baten!»
11. Die ons dit liedeken eerstwerf sanc,
hi hevet wel ghesonghen
met pijpen ende trommelen geclanc,
in spijt des nijders tonghen.

»Den episke indfatning er her», säger GRUNDTVIG, »meget løs, ganske underordnet og fuldkommen forskjellig fra vor vises [Nattergalen]. Flere af de mest iörefaldende vers i dette digt finde vi ogsaa i en nedertydsk vise og i en højtydsk, men det er overalt kun lyrik, kun som fælles 'stev', indflættede og benyttede i ganske andre (inbyrdes forskjellige) øjemed end i vor dansk-svenske vise.»

Detta GRUNDTVIGS omdöme är riktigt, om man tänker på själva den svensk-danska visans slut, dess huvuddel. Men

Näktergalsvisans början, som ovan är avtryckt, har fullkomligt lika mycket stevkarakter, som de tyska formerna. De 7 första stroforna i den holländska visan motsvara i det närmaste de 7 första i den svenska. Ännu större likhet med de svenska stroforna äger i vissa avseenden en lågtysk form (Böhme Alt. lied. 158; Uhland 17, A):

1. Dar licht ein stat in Osterrik,
de is so wol geziret
all mit so mannigen blömlin blaw,
mit marmelsten gemüret.
2. Darümme so licht ein gröner wolt,
ein gröner wolt darümme;
darinne so singet frouw Nachtegall junk
umb unser beider willen.
3. »Fraw Nachtegall, klein waltvöglin,
lat du die helle singen!»
»Ick bin des waldes ein vögelin klein,
unde mi kan nemant dwingen.»
4. »Bistu des waldes ein vögelin klein
und kan di nemant dwingen,
so dwinge di de rip und kolde sne
dat löveken von der linden!»
5. Und wenn de linde er loof verlüst,
so behölt se man de este;
daran gedenkt, gi megdelin junk,
und holdet juw tom besten!
6. Und is de appel rosenrot,
de worm de is darinne;
und is de gesell all süverlich,
he is van falschem sinne.
7. Darau gedenkt, gi megdlin junk,
unde latet juw nicht bedregen;
und laven juw denn de gesellen vel,
se don nicht denn dat se legen.
8. Zwischen Hamborch und Brunswik
dar sind de bredden straten;

unde de sin lef nicht beholden mach,
de mot it varen laten.

9. Achter mines vaders hof
dar flücht eine witte duwe;
ick bin so mannigem valken entflagen,
gefangen hefft mi ein ule.
10. De ule de mi gefangen hefft,
der wil ick wol entflegen;
to Regensporch aver der müren hen
to minem steden leve.

Likheten med den först anförda svenska visans första strofer sträcker sig till ock med strof 8. Åttonde strofen i den tyska visan är en variation av åttonde strofen i den svenska. Men med denna strof är den tyska visan nästan slut, under det att den nordiska kan sägas egentligen börja med densamma.

Ytterligare finnas nu också svenska sammanställningar av lyriska strofer, vilka påminna särdeles mycket om redan anförda former.

En sådan finna vi i »Slottet i grönan lund», Arw. III, s. 9, avtryckt efter ms. in 16:o:

1. Ther ständer ett slåt j gröne lundh,
man kallar thet fälket så sköne;
thet är kringmwrath medh marmorsteen,
beguten medh gullet så rödhe.
2. Alt innan thet slåt ther ständer itt trä,
man kallar then linden så sköne;
ther sjunga the nöchter gaall små,
the siunge hvar effter sin snille.
3. Jeké tvingar inigh then nöchter gaall små,
som siunge hvar effter sin snille;
fast mere tvingar migh then gälle snö,
som faller på väghen så vijdha.
4. Jcke tvingar migh then gälle sniö,
sâm faller på vägen så vijdha;
fast mere tvingar migh then lönligh sårgh,
som är i mitt hierta inne.

5. Jcke tvingar migh then lönligh sårgh,
som är i mitt hierta inne;
fast mere tvingar migh den stålts jungfru,
som är min hierteligh käre.
6. Jcke tvingar migh then stålts jungfru,
som är min hierteligh käre;
men huilken som mister sin fultrogen vän,
han går honom aldrih af sinne.
7. Emillan bärg och diupe daler,
ther falla så starcke strömer;
men huilken som mister sin fultrogen vän,
han går honom aldrih af hierta.

Denna lyriska visa är i likhet med de motsvarande tyska dikterna äldre, än de första formerna av Näktergalsvisan.

Härav framgår sålunda, att de först anförda svenska stroferna, vilka funnos som inledning till en förvandlingsvisa, förut funnits i mer eller mindre varierande former sammanställda både i Sverge ock Tyskland. Till detta resultat har också GRUNDTVIG kommit, då han i ett tillägg (DgF. III, s. 833) menar, »at de lyriske elementer i denne nattergalsvise, hvilke Norden har tilfælles med Tydskland og Nederlandene, hvor derimod intet spor er fundet til dens episke del, — de have været tilstede og have været anvendte i flere lyrisk-erotiske sange, forinden de bleve tagne i det her besungne episke stofs tjeneste.»

Det skulle hava varit överflödigt att ånyo upptaga detta resonnemang i så utförlig form, så framt det ej visat sig, att GRUNDTVIGS utredning av senare forskare missuppfattats eller ansetts otillfredsställande. Näktergalsvisan är icke en översättning från tyskan, såsom STEENSTRUP tror (Folkev. s. 103). Ej håller påminner den om flera tyska visor, som BERGSTRÖM säger, utan detta gäller uteslutande om de lyriska inledningsstroferna.

Nu blir det så en ytterligare fråga, om dessa strofer sins emellan äga ett ursprungligt sammanhang ock utgöra en hel visa (eller möjligen fragment av en dylik). För något sådant skulle ju det tala, att de, såsom det visats, förekommit i tämligen likartade former i tyska ock nordiska uppteckningar. UHLAND har också i uppsatsen »Rath der nachtigall» (Germ. III, 1858) behandlat de tyska stroferna såsom ett ursprungligt

helt av halvt mytisk innebörd: »Von den mahnungen, dem rathe der nachtigall, dem weisen und dem bethörenden, handelt eine reihe sinniger, weithin anknüpfender lieder.» UHLAND, som först sysselsätter sig med den ovan avtryckta lågtyska formen, tänker sig, att näktergalen tilltalas av en i sången ej omnämnd flicka, som spörjer om sitt öde, ock han gör sig mycken möda att finna de mytiska grunderna för den förmenta vishet, som näktergalen skall vara i besittning av. Också kan det ju synas vara några råd, som i vissa av stroferna givas åt unga flickor, ehuru visserligen strofen »Zwischen Hamborch und Brunswik» synes vara något orakelmässigt dunkel.

Emellertid finnas parallellformer, såsom ock UHLAND påpekar, vilka äro tämligen olika till sin huvudtanke. I den holländska visan är det en ung man som tilltalar näktergalen. »Der junge gesell macht sich spornstreichs auf zu den landsknechten, die er im blanken harnisch glitzen sieht. Beide zurufende wollen der nachtigall den gesang verbieten, weil er ihren liebeswünschen nicht günstig zu lauten scheint, aber das mädchen erhält heilsame warnung, und der gewitzigte freier fasst männlichen entschluss . . . Ein andrer kriegsmann, der zu Augsburg gefangen liegt, fordert im gegenheil die nachtigall zum singen auf», o. s. v.

Min mening såväl om de tyska som om de svenska näktergalsstroferna är däremot, att de visst icke innehålla någon förborgad djupare mening, utan äro tämligen på måfå sammanförda enstrofiga dikter.

Första strofen, »Dar licht ein stat in Osterrik», finnes i en helt annan svensk ock tysk visa, som med Näktergalsvisan ock dess tyska motsvarigheter ingenting mera har gemensamt än just denna strof (Afz.-Berg. 34; Gyll. 12):

Det ligger ett slott i Österrik,
det är så väl bebundet,
med silver ock det röda gull
ock marmorstenar uppmurat.

I tysk form (Kn. Wund. I, s. 220) lyder den på följande sätt:

Es liegt ein schloss in Oesterreich,
das ist ganz wohl gebauet,
von silber und von rothem gold,
mit marmorstein gemauert.

I detta slott ligger en ung gosse fången, om vilken visan för övrigt handlar. I ock för sig är den berörda inledningsstrofen ej av någon vidare vikt, ty den kan ju vara lånad till denna sista visa från näktergalsstroferna eller tvärtom. Av större betydelse för min teori äro de övriga stroferna. Strof 6 i den lågtyska formen lydde så:

Und is de appel rosenrot,
de worm de is darinne;
und is de gesell all süverlich,
he is van falschem sinne.

Denna strof har redan uppvisats bland en del svenska ringdansstrofer i olika sammanställningar (s. 48 ff.). Den är över huvud taget en bland de mäst spridda enstrofiga dikter som existerar, upptecknad synnerligen många gånger ock isolerad såväl i Sverge som i Tyskland. BRÖCHNER upptar den i följande form bland sina »Ordsprog, talemaader» o. s. v. (hdskr. i Köph.):

Yndig er æblet og rød,
men ormen sidder derinde;
fager er pigen og skiön,
men ond og arrig i sinde.

Hos FIRMENICH (Völkerst. I, s. 781) förekommer den som »plopferliadl» eller schnaderhüpfel:

S'apfadl is rosenroth,
inwendl faul;
und dö buabnan sein olle so,
s'böste is's maul.

Slutligen har UHLAND (Schriften I, s. 51) påpekat, att den finnes såsom isolerad strof tryckt i en visbok från medlet av 1500-talet:

Und wär der apfel noch so roth,
so findt man ein würmlein drinnen;
so welche jungfräulein säuberlich sind,
die können viel falscher sinnen.

För övrigt finnes en mängd former, som skola framdragas i samlingen av svenska låtar.

Samma är förhållandet med strofen »Emellan bärg ock djupan dal», i de hittills anförda tyska formerna motsvarande »Zwischen Hamborch und Brunswik». Strofer, som ligga den närmare, finnas dock även i tyska visor i olika sammanställningar (Kn. Wund. I, s. 190; Uhl. Schriften III, s. 446):

Denn zwischen [zwey] berg und tiefe thal
da fliesst ein schiffreich wasser
[da geht eine enge strasse];
wer seinen buhl [sein feinslieb] nicht [haben] will
der soll ihn allzeit fahren lassen.

Även denna strof finnes isolerad i äldre tyska upppteckningar, t. ex. från 1512 (se Sv. låtar nr 10). Om bägge de senast behandlade stroforna gäller det, att de hava enstrofingens karakteristiska kännemärke: naturinledning.

Troligen bör ock strofen »Mig tvingar ej hunger, mig tvingar ej snö» föras tillbaka till en ursprungligen enstrofig dikt. I någon fullt motsvarande isolerad form kan den visserligen ej uppvisas på tyskt språk, utan endast inarbetad i näktergalsstroforna; men väl finnes ett norskt nystev, vars första hälft mycket erinrar om densamma (se Sv. låtar nr 9):

Snjør o kulde kann meg tji tviĝga,
ko bare seutei eg bear i briggā.

Alla dessa strofer hava nu kommit att fästas vid ett par dylika, som handlat om näktergalen. Huru dessa egentliga ock ursprungliga näktergalsstrofer sett ut, kunna vi ock någorlunda föreställa oss. I Skandinavien kunna de väl knappast uppvisas isolerade, men väl i Tyskland.

HOFFMAN VON FALLERSLEBEN nämner i *Holländische volkslieder* (Welt. lied. 13), att han i närheten av Bonn ofta hört följande sjungas:

»Nachtigall, klein vögelein,
willst du mich lehren singen?
Ich will dir dein fuss mit gold beschlan,
dein händ mit goldnen ringen.»

»Ich bin des walds klein vögelein,
kein mann kann mich bezwingen.»
»So zwingt dich der reif und der kalte schnee
unds laub wol von der linde.»

Detta eller något därmed likartat är sålunda själva kärnan, kring vilken de övriga stroforna lagt sig. Frågar man nu om anledningen till att just de förut anförda stroforna förknippats med de ursprungliga näktergalsstroforna, så må först påpekas, att även andra sammanställningar förekomma. I Kn. Wund. III, 137 träffas en visa »Jahreszeiten», vars tredje ock fjärde strofer tydligen äro en återklang av de egentliga näktergalsstroforna, men där de tillagda stroforna, så när som på den fämte, äro helt andra:

1. Schwarzbraun ist meine dunkle farbe,
darin will ich mich kleiden;
den besten schatz und den ich hab,
der will jetzt von mir scheiden.
2. Ei scheidet sich dann der winter von mir,
so kommt ein frischer sommer;
hat er dann lust und liebe zu mir,
so wird er wiederum kommen.
3. Dort droben vor meines vaters haus,
da steht eine grüne linde;
darauf sass die frau nachtigall
und sang von heller stimme.
4. Ei sitzest du da frau nachtigall,
und singest von heller stimme;
ei zwinget dich dann der edle schnee,
das grüne laub vor der linde.
5. Und wann die linde das laub verliehrt,
so trauren alle äste;
daran gedenket ihr mädchen jung,
und setzt eure kränzlein feste.
6. Setzt ihr sie fest und nicht zu fest,
setzt ihr sie nach euren maasen;
und wenn es einmal zum scheiden kommt,
dass ihr sie könnt ablassen.

Det är för övrigt märkligt, att det i Skandinavien vitt utbredda motivet »Det står ett träd [en lind] på min faders gård» återfinnes i den nyss citerade tyska visans str. 3, sammanställt

med näktergalen. Ytterligare varianter ock olika sammanställningar av dessa strofer träffas hos BÖHME (Liederb. 158—163).

Att för övrigt närmare inlåta sig på frågan, varför just de eller de stroferna slutits tillsammans, är tämligen ofruktbart ock lönlöst, då en sådan massa exempel visar, huru godtyckligt dylika sammanställningar ske. Emellertid skulle man ju kunna påpeka en del associationselement. Det ursprungliga innehållet i näktergalsstroferna är, att en person beder näktergalen sjunga, vartill denne nekar, sägande sig vara en fri ock obetvinglig vildfogel. Därpå svaras, att köld ock snö skola göra vad ingen man förmår. Troligen är redan detta en allegori för någon kärlekshistoria, där en friare får avslag av sin tillbedda. I så fall framträder det allegoriska draget tydligare, då älskaren lovar att beslå näktergalens fjädrar med guld ock bekläda dess hals med pärlor. Efter att den hotelsen riktats mot näktergalen, att den skall betvingas, sedan löven fallit från linden, ligger det ju ganska nära att därtill foga en förut befintlig strof av den lydelse som den senast citerade tyska visans strof 5:

Und wann die linde das laub verliert,
so trauren alle äste o. s. v.

Denna strof finnes ej i de svenska formerna.

Lika nära till hands ligger det att låta näktergalen svara, så som den gör i de svenska formerna, med följande strof, som ej finnes i de tyska:

Jcke tvingar migh then gälle sniö,
som faller på vägen så vijda,
fast mere tvingar migh then lönligh sårgh,
som är i mitt hierta inne.

Ser man nu på den avtryckta visan »Slottet i grönan lund», så finner man, att de i densamma befintliga stroferna utgöra tre partier: stroferna 1—2 handla om slottet ock näktergalen, stroferna 3—6 äro parallellstrofer bildade efter den ursprungliga »Jcke tvingar migh then gälle sniö»; strofen 7 är därpå tillagd. Ett par av dessa strofer äro dåliga ock meningslösa (såsom strof 3 »Jcke tvingar migh then nöchter gaall små») ock tillkomna endast för att bilda ett slags övergång till nästa parti. Att för

övrigt både »lunden», »linden» ock »näktergalen» med mera torde i den svenska visan fattats helt ock hållet symboliskt, vare sig nu att denna symbol är ursprunglig, som jag antar, eller ej, det torde framgå av de paralleller till densamma, som finnas t. ex. hos Arw. III, s. 7: »Slottet i lunden»; s. 11: »Appelgården»; s. 15 »Linden vid ån» m. fl.:

Thett er icke lindh, ty iagh så queder,
willen I migh troo;
thet är enn stälz jomfru mitth hierte gläder,
Christ giffue henne roo!

Även i gamla tyska former äro dylika uttydningar av den använda bilden icke ovanliga. Så är t. ex. förhållandet i en gammal »Reihentanz», använd av HANS SACHS, citerad av Böhme Liederb. 279:

Er meint, es sing ein nachtigal,
da wars ein junkfraw fein;
und kan sie im nicht werden,
trawret das herze sein.

Slutresultatet av undersökningen blir sålunda, att det i Tyskland som i Sverige av gammalt har funnits sammanställningar av enstrofiga lyriska dikter. En sådan sammanställning är den ovan avtryckta lågtyska visan »Dar licht ein stat in Osterrik». En med denna nära besläktad form har vandrat upp till norden, närmast den som vi finna i »Slottet i grönan lund» (Arw. III, s. 4). Denna 7-strofiga visa består egentligen av tre olika strofpartier, som för övrigt uppträda även på annat sätt i norden utan förening med någon episk visa (se Sv. låtar 8 A 2: »Det stander et slot i Österrige»). Den sålunda till norden invandrade strofkomplexen har där tagits till uppslag för en längre s. k. förvandlingsvisa, Näktergalsvisan.

Sådana förvandlingsvisor funnos i norden förut, såsom man kan se av Arw. 137 ock DgF. 56. Av dessa visor är Näktergalsvisan endast en senare imitation. Den svenska formen av den äldre förvandlingsvisan ock en av de danska formerna ha haft lyriska inledningsstrofer, vilka mycket likna de invandrade näktergalsstroferna. Möjligen äro den äldre förvandlingsvisans lyriska strofer också invandrade, men i alla händelser äro de

för visan ej ursprungliga. Författaren av Näktergalsvisan har förmodligen haft denna äldre visa för ögonen, funnit likheten mellan dess begynnelse ock den omtalade strofkomplexen ock diktat en ny fortsättning med den gamla visans motiv. Näktergalsvisan är till sin episka del icke en översättning från tyskan, alldenstund något spår av densamma ej kan uppvisas i Tyskland, ock vidare emedan själva motivet där är okänt.

I överensstämmelse med GRUNDTVIG gissar jag, att visans författare varit en svensk, isynnerhet av den anledning att den strofkomplex, som varit utgångspunkt, av gammalt funnits i fristående svensk form, men däremot ej kunnat på sådant sätt uppvisas i dansk. I motsats mot GRUNDTVIG tror jag däremot, att visan aldrig varit helt rimmad, utan att författaren, som säkerligen diktat i början av 1700-talet, bl. a. genom ofullständiga rim sökt attrappera den gamla stilen.

I viss mån är detta resultat redan av BERGSTRÖM alternativt framställt (Afz.-Berg. II, s. 177).

Sammanhanget

mellan olika arter av enstrofig lyrik.

Det sammanhang, som möjligen finnes mellan de olika germanska arterna av enstrofig lyrisk folkdiktning, är icke så klart, att jag därom vågar uttala mig på ett definitivt sätt. Det är möjligt, att ett dylikt sammanhang kan bliva fullt konstaterat genom fortsatta forskningar, särdeles om nya täxtpublikationer, isynnerhet från äldre tider, skulle komma att uppvisa sådana övergångsformer, som det är nödvändigt att känna, för att man närmare skall kunna följa utvecklingens gång.

Till de detaljutredningar, vilka i det föregående blivit på olika ställen gjorda om det sammanhang, som i vissa speciella fall förefinnes mellan äldre ock yngre, inhemska ock främmande arter, har jag sålunda här endast att lägga en allmän översikt över de vunna resultaten, beledsagad av några mer eller mindre sannolika gissningar i fråga om hittills av mig ej berörda dunklare punkter.

Vi hava i våra dagars svenska ringdansvisor funnit en enstrofig lyrisk diktning, som har en direkt motsvarighet i vissa äldre visor, vilka delvis äro ungefär samtidiga med balladerna, delvis måste anses vara äldre än dessa.

Den dans, som utförts till dessa äldre lyriska visor, får man i allmänhet tänka sig såsom någon art av ringdans. Det kan lemnas därhän, huruvida det slag av ringdans med ett par i mitten, som i vårt århundrade varit ock är det vanligaste i Sverge, även utförts till de äldre lyriska visorna. Osannolikt är det ej, enär spår av detta danssätt finnas även annorstädes i Europa. Vad som är säkert är, att den lyriskt-dramatiska ringdansen

ock långdansen (»hringbrot», »reigen») funnits ganska tidigt under medeltiden.

Att i ock med dessa gamla dansers fortvaro åtskilliga med dem förenade poetiska motiver också skola hava levat kvar, är ju i sig självt sannolikt ock har dessutom i några fall bestämt kunnat påvisas.

Men dessa strofer, som levat kvar, hava, såsom man kan se av de få förefintliga exemplen, ej alltid bevarat sin ursprungliga form. Då de gamla stroferna uppträda i nyare svenska ringdansvisor, hava de fått en ny form, vilken framför allt visar sig som en förändring i rytmiskt avseende, ock denna rytmiska förändring har naturligtvis sin förutsättning i en musikalisk.

Man jämföre t. ex. följande värser (Sv. låt. 5):

Gyll. Jagh är alth som en lithen fisk,
som semmer på hafsens grundhe,
när andra små fiskar gå till leckz,
så ypas min sorgh marghe lundhe.

Dyb. Ock fiskar små uti böljan gå,
de söka efter sin maka;
ock så gör jag både natt ock dag,
när jag min käreста saknar.

Mindre skarpt framträder skillnaden i följande strofer (Sv. låt. 23):

Arw. Min käreста hoon gåår i dantzen
såsom een mårgon stierna;
ther står iagh och seer vppå,
jagh vuner henne gått så gerna.

Dyb. Ser jag min käreста i dansen gå
liksom en morgonstjärna,
jag fröjdar mig så gladelig
ock skådar hånne så gärna.

Den rytmiska olikheten mellan de här sammanställda äldre ock yngre stroferna torde lättfattligast kunna framställas så, att den nyare värser kan sjungas i polskans trippeltakt (t. ex. efter mel. s. 105), vilket däremot näppeligen låter sig göra med den äldre. De äldre lyriska visorna hava i regel samma metriska byggnad ock rytm som de episka balladerna, ock denna rytm

är väsentligen grundad på en jämn taktart i den åtföljande musiken. Många danslekar hava fortfarande sådan takt, isynnerhet de som röra sig med tvåradiga strofer, vilkas rytm förblivit oförändrad. De fyrradiga lyriska dansstroforna äga däremot numera trippeltakt i alldeles övertägligande antal. Här har sålunda en förändring ägt rum. Melodierna hava undergått en omgestaltning, eller nya melodier hava införts med annan rytm än den gamla, ock detta har naturligtvis ej kunnat ske, utan att också tåxterna omändrats, där de levat kvar.

Det ringa antal, i vilket lyriska enstrofingar från äldre tider äro bevarade, är tillräcklig förklaring till det förhållandet, att ej flere bland de modernare formerna sålunda kunna uppvisas vara omdiktningar. Man får vara nöjd med att det ändå är några. Ty dessa få fall äro tillräckliga att visa det oavbrutna sambandet. I den samling av låtar, vars första, äldre del (nr 1—43) nu föreligger, är det också ganska svårt att draga gränsen mellan äldre ock yngre former. Flera av dem, som komma att upptagas bland de senare, äro tydligen av gammalt ursprung både till form ock innehåll, fastän de ej existera i någon gammal uppteckning, utan först i våra dagar bevarats från glömskan.

Alltså: i Sverge ock det i detta avseende likställda Danmark kan en kontinuitet uppvisas från äldsta tider, varifrån över huvud taget någon folkdiktning alls blivit bevarad.

Den äldre svensk-danska enstrofingen hänvisar åter direkt på det norska gamlestevet, dels genom vissa bestämda exempel (se Sv. låt. 1, 4, 5, 33), dels genom sin poetiska karakter i allmänhet. Sådana strofer som Sv. låt. 14, »Raffnen handtt flyuer om afften»; 15, »Fischenn tager föde i wann»; 26, »Kvarnen hon ständar i stridan ström»; 27, »Suggan löper i snaran in»; 29, »Här liggia så många stiger till byes» m. fl. skulle ej kunna skiljas från de norska gamlesteven, om de vore avfattade på norskt språk. Emellertid har det norska gamlestevet i det hela en mera bestämt episk hållning, som möjligen kan bero på invärkan från en ännu äldre diktning, nämligen den som vi träffa i de isländska sagorna. Dessa förtälja synnerligen ofta, huru personer vid varjehanda tillfällen av ovanligare natur eller vid för dem mera betydelsefulla tilldragelser på stående fot improviserat små dikter, i vilka de givit sina känslor luft. Det är icke troligt, att dessa sagornas värs skulle vara rena

påhitt av sagoförfattarne. De värs ock strofer, som man träffar i sagorna, äro nog i många fall gjorda av sagoförfattarne, men själva det av dem omförmälda sättet hos de gamla isländingarna ock norrmännen att vid varje handa tillfällen improvisera dikter är helt visst ett drag ur verkligheten.

Detta styrkes ju även av den redan omtalade engelska klosterkrönikans berättelse om Knut den store ock hans improvisation. Det bevisas vidare av den genom århundraden fortgående diktning av sådana småvärs, som förekommit på Island. Sedan de gamla fornnordiska diktarerna dött ut, har dock improvisationen av värser fortgått i andra former, mäst i den s. k. rima-metern. »The best verses in rima-metre», säger VIGFUSSON (Corp. poet. II, s. 408 ff.), »are the improvisations and ditties, of which there are hundreds known, some composed by well-known persons, some by farmers or labourers; for your icelandic yeoman will often turn a rima-verse as neatly as a welshman an 'englyn'. — — — No man could sit down to write such ditties, and no man but a born poet could write one that would outlive himself.» VIGFUSSON meddelar på anförda ställe ett hundratal sådana improvisationer, som mycket påminna om de norska gamleseven. Ett enda exempel må anföras jämte ett gamlestev av motsvarande innehåll:

Leiðist mér að liggja hér i liótum helli;
betra er heima á Helga-felli: hafa þar danz og glímu-skelli.
Vigf. Rhyme ditt. 45.

Beðre var deð heime vera,
skemte seg með sin hest
hell vera i Ulå-vaði,
nær deð blæse af norðvest.

Landst. s. 389.

Skillnaden mellan de här omtalade isländska värserna ock de norska gamleseven är väsentligen den, att de förra äro diktade på rima-meter, de senare i balladens form. Detta står naturligtvis i sammanhang därmed, att ej håller balladen på Island funnits i annan form än rimans.

Jag har redan förut framhävt, att den isländska sagans lyriska dansstrof kan betraktas som ett slags stev. Här vill jag endast tillägga, att vissa karakteristiska egenskaper hos de norska gamleseven i allmänhet kunna bero på inflytande från

en äldre episk-lyrisk strof, vilken ej är känd som dansstrof. Med andra ord: gamlestevet är en dansstrof, som utbildats under påverkan av äldre nordiska traditioner. Det ända till våra dagar fortlevande gamlestevet kan också ses ur bägge dessa synpunkter: såsom dansstrof ock såsom improviserad vär's i allmänhet, diktad över en eller annan tilldragelse ock utan samband med dans.

Vida svårare är det att förklara den ställning, som nysteven intaga till gamlesteven eller till äldre ock nyare svensk-danska ringdansstrofer. Från bäggedera skilja sig nysteven först ock främst genom sin egendomliga metriska byggnad, i vilken nästan inga variationer kunna upptäckas. Från gamlesteven skilja de sig vidare genom sin starka lyriskt-erotiska eller lyriskt-satiriska ton. Så vida man blott ser till massan av hittills tillgängliga publikationer, skulle man vara böjd att anse dessa nysteven som en exklusivt norsk produkt. Åtskilliga smådikter finnas visserligen i nystevens form både i Sverige ock Danmark, men de äro så sporadiska, att man stannar i tvivel, om de ej bero på ett direkt norskt inflytande av senare datum.

Några sådana exempel må anföras till belysning av detta påstående.

En visa, tryckt som skillingstryck i Linköping 1846, börjar sålunda:

I Nykil socken bor en bonde,
han är värre än själva hin onde;
rusthållare det är hans namn,
som han bär med mycken skam.

I fortsättningen till Nordl. Barnv. (ms. hos red. av Sv. landsm.) finnes en fyrstrofig visa från Närke(?), vars första strof lyder:

Tröls lille med den höje hatten
gick te Britta mitt om natten;
dit går han bå natt å da,
för Britta lilla vill han ha.

Bland »Vaggvisor, lekar, ramsor» m. m. (ms. i Upps.) upptar ERICSSON följande strofer (från Rekarne i Södermanland):

Vi ska åkä, med de ä före,
med svartä mårå å vite öro:

vi ska rida en krok ikring,
te vi kommer te Svingens grind.

Svingens döttrar di ä så rarä,
di super brännvin å inte klarän;
eter tunna fekk di kannur säx,
de ga di den, som dansä bäst.

I SÄVES Gottl. saml. finnes en fyrstrofig visa, som börjar:

Det kom två käringar, som kom från Bunge,
de voro vänner på samma stunden;
först till träta ock sen till slåss,
så hela socknen log däråt.

Samma källa har följande isolerade strof:

Fyra hela ock fyra halva,
fyra länsmän i en galge;
när vi kommo litet bättre fram,
där hängde prästen ock fjärdingsman.

I Filikromen (IV, 15) finnes följande visa, upptecknad i Östergötland:

Tre daler ock fyre skilling
det va enkans hela vinning;
en halt höna ock en blind so,
de' va enkans hela bo.

Smör ock honung de' vill hon offra,
uti söta mjölken vill hon doppa,
uti dockskåpet vill hon stå,
spinnrocken somnar hon ifrå'.

Hon är så snäll uti sina nävar,
för hon kan väva så långa vävar;
då väven varit fjorton dar i gång,
när han kom ner, va han tre alnar lång.

Samma samling upptager (VI, 16) en 3-strofig visa, vars första värs lyder:

Jag vill nu sjunga om världenes öden,
att Jälsta fjärsman ä vurten döder;

han va födder te världenes vinst,
å vart begravnen annda pinst.¹

Det är värt att observera, att dessa exempel på svenska visor i det norska nystevets meter allesammans äro nidvisor, vilket också torde vara åtminstone Telemarksstevets egentligaste karakter. Detsamma är förhållandet med de danska exemplen.

KRISTENSEN har bland »Smaarim om kjæresteri og ægteskabet» (J. Alm. III, nr 406) följande strofer:

En gammel svineryg han lå og tænkte,
han vilde bejle til en gammel enke;
gammel var hun, ja det er vist,
penge havde hun, ja det er frist.

Fire daler og otte skilling
det var kjællingens hele middel;
en halten høne og en lumpen so
det var kjællingens hele bo.

Samme förf. upptager bland »Stedlige talemaader og remser» (J. F. IX, s. 94 ff.) åtskilliga strofer av följande utseende:

388: 1. Der bor en skrædder his opp på bakken,
med pisk i håren og pung i nakken;
fire klover og ingen ko,
det er hele skrædderens bo.

388: 4. De Virklund piger de er så rare,
de kjøber kniplinger for en daler,
ja for en daler eller to,
derfor har de ingen sko.

Flere värser meddelas om »de Salten piger», »de Pårup piger» o. s. v.

Aven i Grundtv. saml. förekomma sådana strofer, av vilka några exemplar också kallas »dansk stev»,² t. ex.

¹) Visan är väl från Uppland. Namnet Jälsta kan åsyfta antingen »Jällsta» eller »Hjälsta», bägge i Uppland.

²) I J. F. XI, s. 285 finnas »Jyske stev», men dessa ha ej nystevets form; även dessa stev äro mellertid till innehållet polemiserande.

De fynske piger de er saa nette,
de går til kirke med silkehætte,
med nye förkläd og nye sko,
med nye sko og med spænder på.

Vad de anförda svenska exemplen beträffar, är det ej omöjligt, att de helt ock hållet kunna bero på imitation efter tvänne enstaka skillingstryck från 1700-talet, som äro diktade i norska nystevets meter ock själva angiva sitt norska ursprung.¹

Men om de svenska exemplen ej skulle nödga oss till antagande av ett äldre samband med de norska nysteven eller ett gemensamt ursprung, så låta däremot de danska ej så lätt afvärda sig med hänvisning till ett senare inflytande från Norge. Ty i Danmark kan ifrågavarande form påvisas åtminstone i ett ganska gammalt exempel. JOH. MICH. CORVINUS (d. v. s. RAEN) anför den nämligen i sitt arbete *Ex Rhythmologia Danica msc. Epitome brevissima*, Sorø 1649: »Elegans est novus [= modern i motsats mot »antiquus»] ille throcaicus foemininus, qvi post tertiam syllabam interqviescit et cum priore novo masculino dicolon constituit:

Somme gaæ		somme sidde hjemme,
Monne vel		hvad de hafve giemme,

conjuncte hoc modo:

Verden er		fuld af trætt' oc klammer,
saa det er		sligt at høre jammer;
hver mand vil		stande paa sit nip,
derfor skeer		mangen landstings hvip »

¹) Twenne helt nya och lustiga Wisor, Den första om Soldaten Jonas Löfgren, Af honom sjelf författad öfwer dess Resa; Då han för något olofligt skogshygge skulle föras till Nyköpings Slotts-Häcke för att dricka några Sår kalt watten. Tryckt i Gefle 1785 (i Fahlun 1786.)

En gammal Lustig Friare-Wisa öfversatt från Norska språket och sjunges som Jonas Löfgrens Wisa. Gefle 1786. — Denna visa har bl. a. följande strof:

Denna wisan är gord på Norska bärget,
och hon kan sjungas utöfwer Svärget
alt om en skräddare, som hurtigt går,
för han war kyld om sina tår.

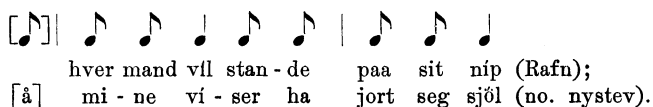
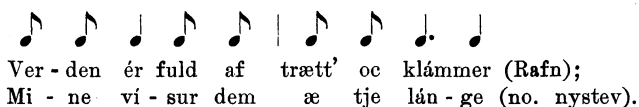
Här ha vi tydligen ej blott nystevets rimflätning utan också dess rytm. Det rytmiskt-musikaliska skemat för nystevets första två rader är följande:¹

Skemat för de två sista raderna är detta:

Cesuren i RAFNS värs måste naturligtvis vara ett tecken till att den stavelse, som går näst före cesuren, är betonad. Denna betoning uttryckes av musikens första fjärdedel sålunda:

Om vi sålunda härav se, att det norska nystevets form var färdig åtminstone i förra hälften av 1600-talet ock då möter oss i Danmark, så ligger det närmast till hands att anse det som en ursprungligen dansk-norsk produkt. Ock sannolikt bör dess uppkomst sättas i samband med uppkomsten av den nyare svensk-danska låtens rytm. Det synes mig, som om nystevet bland den senares olika arter ägde en motsvarighet i metriskt avseende, nämligen typen: »Inte kan jag te min vän komma» (se s. 85, 105). Denna typ är fullständigt identisk med en norsk dansstrof: »Aa æg e ungkar, aa æg e ærlig» (citerad s. 36). Om man på denna typ kastar om andra ock tredje raderna, så har man det norska nystevets form.

¹) De norska musikupptecknarne låta första fulla takten börja med första fjärdedelsnoten; men det här begagnade taktsystemet är naturligtvis lika riktigt, om ej rent av det enda riktiga. Den inom parentes ställda noten utgör då en upptakt, som kan vara borta. I täxterna fattas också den motsvarande stavelsen åtminstone lika ofta som den finns.

Jag förmodar därför, att nystevet för sin uppkomst har att tacka samma musikaliska företeelser, som givit oss våra polskemelodier ock polskerytmer. Jag har förut antytt, att en del gamla lyriska strofer i Sverge blivit omdiktade i ny rytm. Denna nya rytm är polskerytmen, som i själva verket är identisk med masurkans. Nystevets rytm är härmed på det närmaste besläktad, om icke fullt densamma.

I fråga om den svenska låten har det kunnat uppvisas verklig kontinuitet, i det gamla strofer fått ny rytm, under det att de till innehållet förblivit oförändrade. Sådana omdiktningar av gamla strofer kan jag ej påpeka hos stevet. Möjligen kunna nya täxtpublikationer komma att uppvisa kontinuitet även här, så att gamlestev finnas omdiktade till nystev. Men egendomligt är, att bland den stora massa stev, som nu är tillgänglig, inga sådana omdiktningar kunna påpekas. Jag skall därför framställa en gissning som, rätt förstådd, ej upphäver den föregående om nystevets uppträdande såsom resultatet av en ny musikalisk rytm: nystevet skulle kunna tänkas hava utvecklat sig ej ur gamlestevet utan ur knittelvärser, möjligen under påvärkan av tysk »spruchdichtung».

Låt oss taga på måfå en kombination av knittelvärser, som är mycket vanlig, nämligen två rimpar, det första kvinnligt, det andra manligt, t. ex. denna »Fastans» replik i »Julens ock fastans träta» (Med. dikter o. rim i F. S. S.):

Jach skal kenne tik än fägrä sinna,
drikkä och äta nokot swa minna;
sith ey lenge wid thit bord,
gack och stundom och hör gudz ord.

Avståndet mellan dessa två rimpar ock ett nystev är ej så stort, att det ej ganska lätt skall kunna fyllas. Lösa fyrradiga strofer finnas isynnerhet i Danmark diktade i en form, som påminner såväl om knittelvärser som om nystev. I HERM. WELGERES *Ræffue-Bog* (1555) träffas t. ex. en sådan strof som denna:

Rigens chantzeler, Anthonius Bryske,
vel lærd och skickid i latin och tyske,
i den danske lov forfaren vel,
dermet hiulpit mange til ræt og skel.

I den danska viskodex K. 13 (K. Bibl. i Sthm) finnes mellan tvänne längre visor följande dikt:

I huo sin tunge well kand regiere,
hand naar sin alder i heder og ære;
och hvo sig sielff schal tröste altid,
hand maa sin sorrig snart giöre quith.

Om det sista exemplet ej är ett nystev, så kan det åtminstone såsom övergångsform till ett dylikt ej komma närmare i avseende på metrisk byggnad.

Sådana strofer som dessa finnas ock i Tyskland. Där frodades i synnerhet under 1500-talet en s. k. »spruchdichtung», som korteligen kan karakteriseras såsom enstrofig diktning av didaktiskt eller satiriskt innehåll. Uttrycket »spruch» synes nog också hava förekommit om längre dikter, men åtminstone under 1500-talet voro dessa »sprüche» vanligen enstrofiga. »Keine dichtungsart», säger W. SEELMANN i inledningen till *Niederdeutsches Reimbüchlein*, »weder drama noch lied noch volksbuch konnte damals, was verbreitung und volksthümlichkeit betrifft, mit der spruchdichtung wetteifern». Bland dessa »sprüche» finner man åtskilliga, som tyckas äga samma värsform som nystevet, ock ännu flera, som synas byggda efter knittelvärsens principer. Några exempel må anföras dels efter SEELMANN, dels efter HALTRICH's *Deutsche Inschriften*:

Ein man schal sick nicht tho szer berömen,
dat sin hoff sta vul schöner blomen;
dar kumpt ein ripe up eine tidt
und maket em all siner blomen qwidt.

Seelm. s. 70.

Höde dy vör de bösen olden wyven,
mit bössheit se veel mengen und dryven;
den wat de düvel nicht uthrichten kan,
dar moth he ein oldt wyff tho han.

Seelm. s. XIX.

Kummer, arbeit, müh und sorgen
ist mein frühstück alle morgen;
kaum bin ich vom schlaf erwacht,
und mir die sorg bald unruh macht.

Haltr.

Wenn die herrn im rathhaus sitzen,
die handwerksleut in der arbeit schwitzen,
die bauern auf das feld ausgehn,
so muss das land im segen stehn.

Haltz.

Om det skulle förhålla sig så, att dylika tyska »sprüche» hava bidragit till nystevets uppkomst, så behöva ej de danska exemplen på likartade strofer förklaras såsom imitation efter norskan, utan man kan anse dem äga fullständig hemortsrätt i Danmark. De svenska dikterna i den nämnda formen skulle då också kunna vara gjorda efter danska exempel. För något dylikt talar även den omständigheten, att en anförd svensk strof i nystevets form tydligen är en översättning av en dansk strof, som ock förut är avtryckt (s. 201—202).

Liksom det norska nystevet har enstaka motsvarigheter i Sverge, så hava de svenska ringdansstroferna enstaka motsvarigheter i Norge, sammanfattade i visor, där stroferna till inbördes ordning ock antal äro växlande.

Tränne varianter av en sådan visa äro förut (s. 55 ff.) avtryckta, ock som man därav finner, äro variationerna jämförelsevis obetydliga. Övriga norska exempel på dylika visor, för övrigt synnerligen fåtaliga, kunna, så vitt jag känner, hänföras till just den grupp, som av dessa avtryckta varianter representeras. Då detta diktslag kan sägas äga sitt egentliga hemland i Sverge ock därjämte uppträder tämligen väl representerat i Danmark, så anser jag, att de norska formerna bero på inflytande från svenskt eller danskt håll; vilket naturligtvis ej utesluter, att enstaka strofer kunna vara tillagda i Norge.

Sammanfattas nu det här framställda resonnemanget under fasthållande av den föregående undersökningens resultat i allmänhet, så framgår det:

att det norska **gamlestevet** är en rikare utbildning av en diktart, som fordom varit för hela norden i någon mån gemensam. Denna diktning har fortlevat även på Island, under det att den dött ut i Danmark ock Sverge. Möjligen har den i dessa senare länder aldrig haft någon starkare växt.

I **nystevet** äger Norge en enstrofig diktart, som endast är sparsamt representerad i Danmark ock ännu sparsammare i Sverge.

Däremot ha framför allt Sverige ock även i någon mån Danmark i den nyare **ringdانسstrofen** en diktart, som för Norge i motsvarande grad är främmande.

I Norge har gamlestevet fortlevat vid sidan av ny-stevet. I Sverige ock Danmark har den nyare ringdانسstrofen nästan fullständigt utträngt den äldre.

Till den i Norge förekommande **stevejestríden** föreligga motsvarigheter i svenska ringdانسvisor av lyriskt-dramatisk karakter, där improvisationen kan intaga en mer eller mindre framträdande plats. Eftersom sådana ringdانسvisor funnits även i Danmark, är det sannolikt, att ett motsvarande förhållande också där ägt rum.

Såväl norsk **stevejestríd** som isländskt **kveðskaparkapp** kan antagas hava utvecklats sig just ur dessa dramatiska **ringdانسlekar**. Detta kan göras sannolikt av den isländska berättelsen om huru karl ock kvinna höllo varandra i händerna (under dans) ock sjöngo växelsånger, jämförd med den norska uppgiften om att man fordom utförde stevjekampen så, att tvänne personer höllo varandra i handen ock sjöngo under rytmiska rörelser.

Denna härledning kan dock vara överflödig, då det framgår av vad som i inledningen yttrats, att sådana tävlingsstrider spontant kunna uppkomma överallt, där förutsättningar härför finnas i en rikare utvecklad enstrofig lyrik.

Det återstår att upptaga till behandling den frågan, huruvida något sammanhang finnes mellan nordiska enstrofigar å ena sidan ock motsvarande företeelser hos icke-nordiska folkslag å den andra.

Såsom en allmän sats har förut uttalats, att dessa små rim vanligen icke lånas, ock det har i den föregående framställningen visats, att till ock med de nordiska folken långt ifrån äga någon fullständig gemensamhet i detta avseende, ehuru många överensstämmelser kunna påpekas, åtminstone vad Sverige ock Danmark beträffar.

Det är därför naturligt, att en historisk samhörighet mellan de enskilda exemplaren av de ifrågavarande smådikterna i ännu

ringare utsträckning bör vara att finna, då man jämför besläktade företeelser hos andra folk med dem, som förekomma hos oss.

De likheter, som påpekats (s. 116 f.) mellan nystev ock schnaderhüpfel, äro av den allmänna art, att de ej behöva förutsätta någon direkt invärkan från det ena eller andra hållet. Däremot föreligga tydliga lån från Tyskland till Norden i de äldre former, som jag kallat »näktergalsstroferna».

Huru man återigän skall betrakta de antagligen ur en dramatisk ringdans härstammande lösa strofer (se s. 167), vilka utgöra »dotterns» upprepade avslag till olika friare, torde ej vara så klart. Själva den danslek, ur vilken de uppkommit, har en synnerligen stor utbredning: i mer eller mindre varierande former kan den spåras så gott som över hela Europa. Men ej ens i de relativt nära liggande tyska arterna kan man se någon vidare likhet mellan de lösa stroferna ock lekens repliker. Detta är fallet endast i de svenska ock isländska varianterna. Härav att sluta skulle då de lösa stroferna snarast hava uppkommit i Norden ock sedan spritt sig till Tyskland. Men säkert är detta ej, ty även Tyskland kan hava ägt liknande former av leken, fastän de dött ut. Förhållandet är nämligen det, att den ifrågasvarande dansleken liksom andra sådana överallt annorstädes i Europa än i Skandinavien i nyare tid övergått till barnlek. Ock samtidigt har också den tillhörande dansen ofta försvunnit ock den ursprungliga karakteren mer eller mindre gått förlorad.

Att närmare ingå på behandling av de enskilda fall, i vilka man kan antaga direkt invärkan av tyska enstrofingar på nordiska, är här överflödigt. Detta skall i sin tid bliva gjort i samlingen av svenska låtar. Såsom redan nog betonats, är det historiska sambandet ej av en speciell utan endast av en mera allmän natur, där det över huvud taget finnes.

Det är sålunda de olika riktningarna vilkas identitet man har att uppvisa. Var dessa riktningars första upphov är att finna, torde kanske aldrig kunna fullständigt klargöras, emedan deras ursprung döljer sig i de tidevarv, dit den exakta historiska forskningen icke når.

Vid en jämförelse mellan exempelvis tyska ock nordiska former av enstrofig diktning bör man därför vända sig till de förhållanden, under vilka de framträda, d. v. s. till de danser, under vilka de exekveras. Här är det naturligtvis större ut-

sikter att kunna påpeka likheter än i fråga om de enskilda smådikterna, som alltid måste hava något mera efemert ock tillfälligt än den så att säga yttre ram, i vilken de infattas.

Vid redogörelsen för den svenska låten har jag sökt visa, att den uppträder i förbindelse dels med ringdans, dels med pardans. Samma förhållande anser jag förefinnas med schnaderhüpfeln. Dennas förbindelse med ringdans hava dock tyska forskare ock samlare ej framhävt eller observerat. Ock likväl synes mig saken synnerligen klar. Ringdansen, »ringelreihen», har, som förut yttrats, i Tyskland sjunkit ned till barnlek. Bland mängden av »ringelreihen» finnas ock sådana, vilkas täxt utgöres av en enda strof ock denna understundom med naturinledning, t. ex. följande (Böhme Gesch. d. tanzes I, s. 307):

Rosmarin und thymian
wächst in unserm garten;
wer ein mädchen freien will,
muss noch lange warten.

Bland de tyska ringdanser, som numera äro barnlekar, finnas vidare sådana, som utföras alldeles på samma sätt som de svenska ringdanserna, med ett par i mitten. En »ringelreihen mit liebeswerbung und wahl» är t. ex. följande (Böhme a. a. I, s. 299):

Es regnet auf der brücke,
und es ward nass;
ich hatte was vergessen
und weiss nicht was!
»Schönster schatz, komm' rein zu mir,
sein keine schön're leut als wir» —
Ei ja freilich! —
Wer ich bin der bleib ich,
bleib ich wer ich bin.
Adje, mein kind!

Utförandet sker så: »Ein kind steht mitten im kreise, der singend sich bewegt. Bei der stelle »Schönster schatz» erfasst dieses kind ein zweites und tanzt mit ihm herum. Das zuletzt eingetretene kind bleibt nun im kreise stehen, und das spiel wiederholt sich beliebige mal». De fyra första raderna av täxten, alltså första strofen, träffas även med annan fortsättning,

ock om rästen av sången må anföras vad BÖHME själv påpekar:
»Überraschend ist die ähulichkeit dieses tanzliedchens der kinder
mit einem vor mehr als 300 jahren von der erwachsenen jugend
gesungenen:

Jungfraw in dem roten rock,
kombt her zu mir!
Es sein nit hüpscher leute hie
dann ich und ir!»

Det förefaller alltså ganska påtagligt, att till tyska ringdanser av samma slag som de nyare svenska sjungits lyriska strofer, vilka jag ej kan skilja från de dikter, som i Tyskland numera gemenligen gå under namn av »schnaderhüpfel».

Dennas samband med ringdans framgår också av andra omständigheter. Ett av de sätt, på vilka schnaderhüpfeln kan uppträda, är enligt en ovan (s. 19) anförd skildring det, att »die mädchen fassen einander um die hüften und schliessen einen ring; wer von den burschen dazu kommt, wird auch mit aufgenommen, und nun fängt man an unter allerlei tanzbewegungen schlumperliedle zu singen». Här synes mig sålunda en återstod av ringdansens vara att finna.

Slutligen kan anmärkas, att själva namnet *rundå*, som är det vogtländska namnet på schnaderhüpfel (*runda's*, *ronda's* enligt KÖHLER, *Volksbrauch*), väl ej kan vara annat än det franska ordet *ronde*, alltså »ringdans».

Det andra sättet, på vilket schnaderhüpfeln använts ock som i senare tider förmodligen varit vanligare, nämligen att en person genom betalning till spelmannen förvärvat sig rätt att omedelbart före en solopardans uppstämman en melodi med schnaderhüpfeln som täxt, varvid spelmannen fallit in ock ackompanjerat, är en fullständig parallellföreteelse till det sätt, på vilket låtar ock polskor utförts i Sverge ock Danmark (se ss. 81, 88).

Jag har hittills ej inlåtit mig på frågan om polskans eller över huvud taget pardansens ålder ock upphov, emedan denna fråga är synnerligen svårlöst ock de resultat, som möjligen kunna vinnas, osäkra. Att pardans förekommit i Tyskland redan på 1300-talet, är emellertid ställt utom allt tvivel; ock

likaledes är det ganska visst, att sådan dans redan varit »bond-dans» i Sverge under förra hälften av 1500-talet. Utan att närmare ingå härpå skall jag endast i största korthet beröra några förhållanden i fråga om den pardans, som i Sverge utföres till låten ock i Tyskland till schnaderhüpfeln, enär dessa förhållanden hänvisa på ett gemensamt äldre grundlag ock därför kunna bidra till kännedomen om de resp. dansernas uppkomst.

Med **fördans** menades i Dalarne den dans till låtmelodi ock tillhörande täxt, som utfördes av ett par ensamt före de andras dans. Sådan fördans omtalas också i Tyskland i samband med schnaderhüpfeln. Ock där talas om »**nachtanz**» i betydelse av deras dans, som ej hava rätt till fördans. Detta bruk av orden »fördans» ock »**nachtanz**» är av gammalt datum ock får naturligtvis ej, såsom understundom sker, förblandas med den betydelse, ordet »fördansare» har vid tal om en person, som leder en långdans. I allra vidsträcktaste bemärkelse har ordet »fördans» enligt både tyska ock nordiska källor helt enkelt betytt den första dansen, som var en hedersdans, utförd av ett enda par. Men denna fördans skilde sig understundom även till arten från följande danser. En tysk skildring från 1594 kan ge oss en föreställning härom (Böhme, *Gesch. d. tanzes* I, s. 84 f.):

»Sie treten beide herfür, geben einander die hände und umfangen und küssen sich nach gelegenheit des landes, auch wohl recht auf den mund, und erzeigen sich sonst mit worten und gebärden freundschaft, die sie vor langer oder kurzer zeit gewünscht haben einander zu erzeigen. Darnach wenn es zum tanz selbst gekommen ist, halten sie erstlich den **vortanz**, derselbe gehet mit ziemlicher gravität ab. Denn in diesem nicht soviel ungebührlichen tummelns geschieht, wie in dem **nachtanz** zu widerfahren pflegt. Es kann aber in diesem vortanz das gespräch und die unterredung derer, die sich lieb haben, besser gebraucht werden als in dem nachtanz. Dies aber haben sie gemein, dass die tänzer, wenn sie zum end des gemaches, in welchem sie tanzen, gekommen sind, wieder umkehren und sich zu beiden seiten, zur rechten und zur linken, so lang wenden und treiben, vorgehen und folgen müssen, bis der pfeiffer aufgehört zu spielen, und ihn gelüstet ein zeichen zu

geben, dass der vortanz ausgetanzet sei. Darnach ruhen sie ein wenig, stehen aber nicht lange still. Sind es gute freunde, so reden sie mit einander von den dingen, die sie gern hören. Ist aber die freundschaft nicht so gross, so schweigen sie still und warten, bis der pfeiffer wiederum aufblaset zum **nachtanz**.

In diesem gehet es was unordentlicher zu als in dem vorigen. Denn allhier des lauffens, tummelns, handdrückens, heimlichen anstossens, springens und bäurischen rufens und anderer ungebührlicher dinge, die ich ehren halber verschweige, nicht verschonet wird, bis dass der pfeiffer die leute, die wohl gern, wenn sie könnten, einen ganzen tag also tollerweise zusammen liefen, durch sein stillschweigen geschieden hat. Da hört man dann oft einen schrecklichen fluch über den pfeiffer, dass er viel zu bald den tanz ausgespielet oder auch manchmal den tanz zu lang gemacht hat. Denn sie schämen sich aufhören zu tanzen, ehe und bevor der spieler aufgehört hat zu pfeiffen. Die strafe wird ihm bisweilen auch zugelegt, dass er noch einmal um dasselbe geld (wie sie reden) aufblasen muss.»

Sannolikt är detta sista uttryck mera än ett talesätt. Det åsyftar förmodligen vad vi känna från nyare tider i samband med låt ock schnaderhüpfel: att spelmannen får betalt för varje särskild dans. Detta framgår ock av några föregående inledningsord till den citerade skildringen: »Die deutsche allgemeine tanzform bestehet hierinnen, dass nachdem bei den pfeiffern und spilleuten der tanz zuvor bestellet ist, der tänzer» O. S. V.

Både »vortanz» ock »nachtanz» hava sålunda varit pardanser, men de hava dansats på olika sätt. De hava också haft olika takt. »Vortanz» har vanligen haft jämn takt, »nachtanz» trippeltakt (understundom motsatsen), ock bäggedera i äldre tider sjungen täxt. BÖHME anför (a. a. II, s. 7 f.) två sådana tyska danser bestående av två delar i olika takt, den ena från 1513, den andra från 1544. Den senares täxt utgör två strofer, av vilka den förra är »vortanz», den senare »nachtanz»:

La rauschen, lieb', la rauschen,
ich acht nit, wie es get;
ich hab mir ein bulen erworben
in feyel vnd grünen kle.

Hastu ein buln erworben
in feyel vnd grünen kle,
so ste ich hie alleine,
thut meinem hertzen we.

Men den förra av dessa strofer, som för övrigt levat kvar till vår tid, har nu flere gånger upptecknats dels ensam, dels tillsammans med flere strofer i varierande former t. ex. från 1535 (a. a. II, s. 9; Böhme Liederb. 179, 180):

Lass rauschen, sicheln rauschen
und klingen wol durch das korn!
Weiss ich ein meidlin trauren,
hat iren bulen verlorn.

Detta är sålunda en enstrofig dikt, en schnaderhüpfel, vilken tillsammans med en replik använts som täxt till vor- ock nach-tanz.

Ett ytterligare exempel, från 1710, träffas hos BÖHME (a. a. I, s. 184). I Tübingen sjöng man till en dans, som kallades »Kehraus oder Grossvatertanz», tvänne strofer. Första delen var »langsamer getretener tanz im $\frac{3}{4}$ takt»; andra delen var »rascher springtanz, schneller rundtanz im $\frac{2}{4}$ takt». Täckten till den senare lydde:

Mit mir und dir ins federbett,
mit mir und dir ins stroh;
da sticht dich keine feder nicht,
da beisst dich auch kein floh!

En sådan dansform som den nu beskrivna har också funnits i Sverige. I Runa 1845, s. 42 finnes en skildring av en »brud-dans» från norra Bohuslän: »Med denna dans, som motsvaras av höglorven i Vingåker, öppnas bröllopsdansen, först av brud ock präst, samt därefter av brud ock brudgum, varefter bruden dansar densamma med var ock en av laget. Utförandet är ganska enkelt. De två dansande göra, under det första vändningen spelas, en rund kring dansstugan, noga ställande stegen efter melodiens takt . . . Under den andra ock raskare vändningen dansas av de två vanlig släng-polska, dock med steg, som äro för bohuslänningen egna.»

Musiken, som finnes återgiven i Runa, visar samma egen-
domlighet som tyskarnas vor- ock nachtanz: första hälften har
jämn takt, den andra har trippeltakt.

Att man en gång sjungit till dessa danser i Sverge som i
Tyskland, ock att täxterna varit enstrofiga satiriska eller erotiska
dikter, kan också bevisas. Den bohuslänska bruddansen mot-
svarades enligt beskrivningen av höglorven i Vingåker, ock
denna senare dans har, såsom förut visats (s. 79), haft ord.
Dessutom förekommer alldeles samma danssätt bland svenskarna
i Estland, ock här råder det nämnda förhållandet i avseende
på sång ock täxter. RUSSWURM (Eibof. § 291) framställer Runö-
bornas bruddans sålunda: »Der bräutigam führt dann die
braut zum tanze, während welcher zeit man singt:

Drickum nu g'lådeli!
Bruggum stuår stuådeli;
innerli åk ewinnerli
bruggums skuål'ar!

Nun erst ist der tanz den übrigen gasten gestattet.»
Flere täxter anföras hos Russw. Eibof. § 312.

Antydningar i samma riktning finnas ock annorstädes. I
en förut (s. 82) anford skildring heter det: »Spelmannen rör
fiolen ock spelar upp en låt, men ännu släppes fröjden icke
fria tyglar. Brudgummen skall först dansa tre lekar (polskor)
med bruden» o. s. v.

Den första högtidliga dansen, »fördansen», har ursprungligen
bestått i ett slags promenad parvis runt kring golvet, men torde
sedermera på vissa ställen, såsom i Dalarne, hava ersatts av en
långsammare kringsvängning på ett ställe, av för övrigt ungefär
samma art som den därpå följande häftigare polskan. Att
denna första promenad värkligen också kallats »fördans» hos
oss som i Tyskland, framgår bland annat av en skildring
i ett skillingstryck från 1700-talet (?) u. å., som under titeln
Dans- och skuffmåla-Balker imiterar gammal lagstil. Ur denna
må anföras:

»§ 1. Nu är wälfägnad wärdens i högsta mått njuten och
lekare komma in; gånge tå män i säte och qwinna å bänk; ej
måge the therifrån upstå, förän börd theras kommer at dans
wittja. Then som med brud eller wärdinna sino dansar,

göre thet med sedughet och betale 3 örtugar för hwarje omlopp.

§ 2. Nu spelas i wrå, och dans bjudes å golfwe; gånge tå först then til, som kallad är Tager lekman för-dansen af klerk i weisslo, warde aldrig mer dansbudin

§ 3. Nu är så wida kommit, at alle dansa tillika»
o. s. v.

Härav ser man sålunda även det, att betalning erlagts för fördansen.

För att sammanfatta det föregående: det synes mig sannolikt, att såväl schnaderhüpfel som låt (eller polska) stå i samband med den vor- och nachtanz, som faktiskt funnits såväl i Sverge som i Tyskland, ock vars spår kunna följas bakåt åtminstone till gränsen mellan medeltiden ock nyare tiden. I alla händelser har denna dans varit pardans ock som täxt haft enstrofiga lyriska dikter eller utvidgningar av sådana.

Allra sist må några ord tilläggas om den åsikt, som tyske forskare hava beträffande den enstrofiga lyriska diktens ålder i Tyskland. DUNGER säger härom (i inledningen till sina *Rundås*):

»Ueber das alter des schnaderhüpfelgesangs haben wir keine bestimmten nachrichten: man hat eben erst in neuerer zeit darauf geachtet. Dass aber diese liedchen nichts neues sind, sondern weit zurück reichen in die alte zeit, dafür bürgt der umstand, dass sie ihrer natur nach tanzlieder sind; denn das singen zum tanze, welches in der neueren zeit fast ganz aufgehört hat, ist uralte. Nicht unwarscheinlich klingt eine vermuthung, die LUDWIG STEUB in seinen 'Wanderungen im baye-rischen gebirge' ausspricht, dass nämlich die 'winileot', liebeslieder, welche zur zeit Karls des grossen den nonnen in den klöstern verboten werden mussten, und die 'psalmi plebei' und 'cantica rustica et inepta', gegen welche in alter zeit die geist-lichkeit eiferte, nichts anders waren als derartige liedchen. Eines der ältesten uns bekannten schnaderhüpfeln ist das von TOBLER aus dem jahre 1754 und zwar aus Appenzell mitgetheilte (Deutsche Mund. IV, s. 379). Es lautet:

Minen, minen, minen ist en finen,
hinecht will ich en inenlon;
bis um nüne, bis um zehne
soll ihm's thörle offen ston.»

Till åsikten om ålderdomligheten av den riktning, som schnaderhüpfeln representerar, hava flere tyske forskare på olika grunder slutit sig. Så BURDACH (ZfdAlt. 27, s. 343 ff.), RICH. M. MEYER (ib. 29, s. 121 ff.) ock BERGER (ZfdPhil. 19, s. 440 ff.). På samma sida ställer sig ock KÖGEL (GPhil. II: 1, s. 170). Dessa författares åsikt om tillvaron av en erotisk eller satirisk folklyrik med improvisationens karakter redan före minnesängertiden delar jag. Det är endast en sak som jag skall tillåta mig anmärka. Att inga dylika dikter från denna allra älsta period äro bevarade, är naturligt. Men å andra sidan är det mig omöjligt att förstå, varför den nyss anförda strofen ständigt skall framdragas såsom det älsta kända exemplaret av en schnaderhüpfel (så t. ex. även hos G. MEYER, *Essays* s. 334). Enligt vad som framgår av de föregående utredningarna anser jag, att det finnes relativt gott om enstrofiga dikter från vida äldre tider, ock dessa äro ju också delvis kända som dansrim.

Många av de äldre isolerade stroferna äro ju dessutom till sin poetiska natur vida mer karakteristiska schnaderhüpfel-dikter än den sist anförda, i det att de äga naturinledning, som den nu nämnda saknar. Att de enstrofiga dikterna ofta sammanradats i äldre uppteckningar, är ju en företeelse som icke bör förefalla i minsta mån märkelig, då man tydligen kan se, huru detta fortgår än i dag. Vad de svenska exemplen härpå angår, så är det i detalj visat, att så förhåller sig, ock förklaring däröver är lemnad. Förhållandena äro även i fråga om de äldre tyska sammanställningarna analoga med nordens.

För fullständighetens skull kunde det kanske också hava varit önskvärt, att franska ock engelska smårim här upp-tagits till jämförelse. Jag har sysselsatt mig något med dem, men den litteratur, som varit mig tillgänglig, har ej haft några exempel att uppvisa, som det varit anledning att här fram-föra. Några speciella lån från dessa håll synas åtminstone

svenskar ock danskar ej hava mottagit. Dansformerna återigän kunna nog i vissa fall vara av fransk upprinnelse, men ett ådagaläggande härav är en uppgift för sig, vars behandling ej varit behöfvlig för framställningen av vår enstrofiga folklyrik.

Enstrofingens inflytande på konstdiktningen.

Att den enstrofiga folkdikten, denna oansenliga ock undan-gömda företeelse, ej lyckats tilldraga sig de bildade skaldernas blickar, så att den kommit till någon mera utsträckt användning som poetiskt mönster, är ganska förklarligt. Men så alldeles utan inflytande har den dock ej varit, att man ej här ock där kan skönja dess spår.

I Tyskland har schnaderhüpfeln imiterats av åtskilliga författare, som diktat på folkmål, ock dessa imitationer hava återigån till en del gått ut ibland folket. Detta har nu visserligen ej haft någon direkt betydelse för den stora litteraturen. men även på denna har dock schnaderhüpfeln haft sin invärkan, nämligen genom HEINES diktning. Flere drag i denne skalds lyrik synas mig tyda på ett direkt samband med den folkliga enstrofingen. Icke blott hans rimkonst ock metrik är påverkad av tysk folkdiktning i allmänhet, utan hans korta epigrammatiske stil tyckes vara en efterhärmining av den enstrofiga diktens. BRANDES påvisar (Heinr. Heine, s. 96) »den uhyre fortættelse i HEINES stil. Det nye i hans lyriske stil er en aldrig før set sammentrængthed».

I Norge ligga konstdiktning ock folkdiktning varandra ganska nära. Det är mer än vanligt svårt att där draga upp bestämda gränser, ock en oavbruten växelvärkan kan tydligt skönjas. Där har t. ex. O. A. VINJE diktat i nystevets anda ock form. Den berömda erotiska visan i hans berättelse »Storegut» är i själva verket en rad av sætersdalska kärleksstev, så fyllda av dessas själ, att det utan kännedom om författaren

skulle vara omöjligt att i en större samling skilja ut dem. De två första stroforna må meddelas för att belysa mitt påstående:

Den dag kjem aldri, at eg deg gløymer,
for um eg sover, eg um deg drøymer,
um nott og dag er du like nær,
og best eg ser deg, naar myrkt det er.

Du leikar kringum meg, der eg vankar,
eg høyrrer deg, naar mitt hjarta bankar;
du stödt meg fylgjer paa ferdi mi,
som skuggen gjeng etter soli si.

Också ha VINJES kärleksstev assimilerat sig med den övriga stevmassan i Sætersdalen ock reciteras eller sjungas utan känedom om författaren, så som jag i flera fall konstaterat. I min samling äro de emellertid ej intagna.

Utan att påpeka vad VINJE fått av det norska stevet faller HENRIK JÆGER (III. no. lit. s. 522) ett omdöme, som i detta sammanhang kan förtjäna att återgivas: »Hvis der er nogen forfatter han ligner, saa er det HEINRICH HEINE».

På Island hava likaledes flera kända författare diktat improvisationer, bestående av fyrradiga dikter i rima-meter, som sedan levat även bland folket. Bland dem kunna nämnas HALLGRIM PETERSON (d. 1674), EGGERT OLAFSEN (d. 1768), JON THORLAKSSON (d. 1819), SVEINBJÖRN EGILSSON (d. 1852) m. fl.

Vad Sverige angår, så har redan förut anmärkts, att låtens täxter ock poetiska stil ej utövat något synnerligt inflytande på vår konstlyrik. Vi hava gott om vissångare, som i ett humoristiskt eller burleskt, sentimentalt eller idylliskt manér behandlat folkets liv sett ovanifrån; men för det sammanträngda, knapphändiga sätt, på vilket folkdikten själv oftast ger sina skildringar, hava de i allmänhet ej haft öga. Då de värkligen lyckats attrappera folkdiktens stil, har det alltid varit den episkt-lyriska balladen de åsyftat, ej den rent lyriska låten.

Det finnes från denna allmänna regel endast ett mera anmärkningsvärt undantag, ock egendomligt nog är det en den franska smakens förkämpe som givit oss detta. En av OLOF VON DALINS mäst kända visor, som också gått ut i skillingstryck i flera upplagor, är »Skatan sitter på kyrkotorn», av följande lydelse:

1. Skatan sitter på kyrkotorn,
ock gåsen läggs i en gryta;
ock den som har sig ett järtekorn,
behöver därmed ej skryta.
2. Lilla vän, kom tag i ring
ock dansa golvet i splitter;
gör inte narr av järtesting,
jag känner bäst, var det sitter!
3. Hiss upp segel, nu ha vi vind,
jag vågar alltid på skutan;
var tar sin, så tar jag min,
ock stackar den, som blir utan!
4. Havet svallar, ock skeppet far
från Göteborg ock till Kina;
ock den sin vän i tankar har,
kan intet rasa ock flina.
5. Fogeln sjunger i grönan lund,
ock kvisten börjar att bära;
jag tänker på var rolig stund,
som jag lär få med min kära.
6. Sätt dig neder i bara snön,
så fryser du ej om pannan;
om min ängel ej vore så skön,
så toge jag säkert en annan.

Denna dikt är en synnerligen lyckad imitation efter den svenska lyriska ringdansvisan, vars alla egenskaper DALINS dikt besitter: stroferna äga ej sammanhang med varandra; de hava naturinledning av den oförmedlade arten; hälften av strofen fylles av denna naturinledning, den övriga hälften av känslans direkta uttryck; metern är den typiska ringdansstrofens. Vissa av stroferna äro dessutom direkt kalkerade på folkdikter, så t. ex. fjärde strofen på en redan (s. 104) citerad låt:

Skeppet kommer ifrån Köpenhamn,
det går på vattnet det blanka;
där man har sin järtlig kär,
där har man alla sina tankar.

Strof 5 i DALINS visa påminner om en låt, som finnes i flera variationer, t. ex.

Å lärkan sjunger, å göken gal,
å gråse gror i gröna lunden;
å vill du sova hos mig i natt,
så skall du stryka dig om munnen.

DALINS dikt är därför den mäst genuina folkvisa som någon svensk skald frambragt.

Man skulle kunna tänka på BELLMAN såsom representant för folkvisediktingen inom konstpoesien; men från låten har han knappast fått någonting annat än det, som också många andra fått, nämligen rytmer ock melodier.

Även i detta sista avseende är DALIN märklig såsom den där givit ett uppslag av den största betydelse. »Bland dem av hans herdakvåden», säger WARBURG (Ill. litt.-hist. II, s. 38), »som avgjort tillhöra denna tid [1730-talet], äro att nämna två av de bästa, nämligen herdakvådet om Celadon, vilken finner en skatt, bröstas sig däröver, men då skatten visar sig vara fyra fyrkar, återfaller till sitt forna intet, vilken sång var utomordentligt populär på 1730-talet ock sjöngs på en välbekant menuetmelodi, som sedan upptogs i Sinclairsvisan».

Ursprunget till den melodi, som DALIN begagnade för »En Celadon gav fröjderop», är förut (s. 92) angivet. Det förefaller sannolikt, att melodien redan varit populär, då DALIN använde den till sin visa, ock kanske har den till ock med redan då kunnat betraktas som svensk låt. I skillingstrycken av visan har den nämligen fyrradiga strofer, vilket tyder på att man antingen sjungit halva melodien såsom i »Jag fattige lappman», eller att man ansett sig hava sjungit två strofer till hela melodien såsom i »Haren ock hunden». Om strofen varit fyrradig eller åttaradig, har sålunda ingenting betytt, när dikten sjöngs. Det är denna analogi med de folkliga strofernas sätt att förbinda sig med melodien som utgör grunden för min förmodan, att DALIN även i Celadonsvisan i fråga om rytm ock musik närmast byggt på folklig grund, ehuru innehållet för övrigt ej imiterar folkdikten.

I de många visor, som sedermera skrivits efter denna rytm ock melodi, finna vi samma förhållande: än är strofen fyrradig,

än åttaradig; men i bägge fallen kan den sjungas antingen som »En Celadon» eller som Sinclairsvisan. Få melodier, om ens någon, hava spelat en sådan roll i den svenska diktningens historia. Den första visa, som efter DALIN tog upp hans form, var en ren imitation: »En Testylis gav fröjdeskri», tryckt många gånger, bl. a. 1736. Så kom Sinclairsvisan 1739, som gått ut i 73 kända upplagor. Sedermera har BELLMAN använt melodien i flere visor, så t. ex. Fredm. sång nr 5.

I halvstrofens form har ANNA MARIA LENNGREN diktat »Den lilla tiggarflickan» (*»Den lilla tiggarflickan Nelli som nyligen mistat sin mor, sjunges som En Celadon gaf fröjderop», tr. bl. a. som skillingstryck, Gefle 1800).*

LEOPOLD har använt samma värsform som Sinclairsvisans i »Svenska parnassens klago- ock svanesång till Pehr Enebom». Då denna dikt första gången infördes i Extra-Posten d. 31 jan. 1795, angavs melodien vara: »Sist när på ljuvlig blomsterplan.» Efter denna LEOPOLDS dikt är återigän TEGNÉRS »Hammarspik» en direkt imitation.

Slutligen hava en mängd visor av underordnat värde, vanligen spridda som skillingstryck, framträtt i den ifrågavarande formen.

Många polskor ock låtar hava på liknande sätt influerat på vår visdiktning. BELLMAN ock F. DAHLGREN hava använt polskemelodier till sina värsifierade teckningar ur folklivet, den senare i stor utsträckning. Bland dem, som skrivit nya ord till de gamla dansmelodierna för att därigenom göra dem presentabla för en mera bildad allmänhet, märkas i synnerhet RICHARD DYBECK ock A. A. AFZELIUS. Den senares mäst kända alster i den vägen är »Näckens polska», men han har ock skrivit flera andra, såsom »Marbon», »Trindskallar ä vi allihopa» m. fl. Av denna sista visa är första raden äkta, men icke håller mer.

Översikt över källorna.

En allmän översikt över uppteckningar av skandinavisk folktradition erbjuder J. A. LUNDELL, *Skandinavische Volkspoesie*, GPhil. II, s. 719 ff. En specialavhandling sådan som denna behöver emellertid en efter andra principer gjord gruppering av källorna, varvid även arbeten, som ej lemna några bidrag eller upplysningar, dock i någon mån böra medtagas, då ämnet ännu är obearbetat och läsaren behöver veta, i vilken grad arbetsfältet är genomplöjt.

En stor del av de svenska låtarna föreligger hittills endast i **handskrifter**, bland vilka första rummet torde intagas av metallarbetaren GUSTAF ERICSSONS uppteckningar från Åkers och Rekarne härader i Södermanland. Dessa föreligga utförligast i hskr. i Statens historiska museum, vidare i hskr. tillhöriga Nordiska museet, vilka jag använt i Grundtvigs avskr. i Kgl. bibl. i Köbenhavn.

Mera betydande bidrag lemnas också av

P. A. SÄVE, *Gottländska Samlingar*, hskr. i Uppsala univ.-bibl. Dessa samlingars rika innehåll gör alla SÄVES av trycket utgivna arbeten för denna avhandling umbärliga.

CHR. WIEDE, *Svenska Folkvisor*, hskr. i Statens hist. mus.

STEPHENS och HYLÉN-CAVALLIUS, *Svenska Folkvisor*, hskr. i Kgl. bibl. i Stockholm.

ANDREAS DALGRÉN (klockare och organist i Tryserum 1809), *Jullekar passade till Dans och Tidsfördrif för Ungdom och Sällskap*, hskr. i Kgl. bibl. i Stockholm.

RICHARD DYBECKS handskriftssamlingar i Statens hist. mus.

Uppsala landsmålsförenings samlingar (f. n. i Studentkårens bibl.) i Uppsala. Häribland må nämnas:

Danslekar m. m. från Aspeländ,

Folkvisor från Hjälmseryds socken,

Folklekar från Garpenbergs socken i Dalarne,

Folklekar från Irsta församling av Västmanlands län.

Forts. till Nordl. Barnv., hskr. hos red. av Sv. landsm.;

» » » » , samlad av F. L. GRUNDTVIG i Clinton, Iowa, U. S. A., hskr. i Nord. mus.

A. I. ARWIDSSONS mskr. till *Svenska Fornsånger* i Kgl. bibl. i Stockholm, vilket ej göres överflödigt av den tryckta upplagan; innehåller samlingar från olika delar av riket.

Även i handskrivna vitterhetssamlingar från förra århundradet kan man finna hithörande exempel. För dessa hänvisar jag till själva samlingen av svenska låtar (Sv. landsm. XVI. 2).

Slutligen kan jag nämna egna uppteckningar från Värmland, Dalarne, Skåne m. fl.

Bland **tryckta samlingar** märkas först:

A. I. ARWIDSSON, *Svenska fornsånger*, i synnerhet 3:dje b., Sthm 1842; täxter med musik.

RICHARD DYBECKS på spridda ställen publicerade samlingar av låtar, mest från Dalarne:

Runa (4:o) Sthm 1842—50 ock *Runa* (folio) Sthm 1865—73.

De i dessa båda sammelvärk förefintliga täxterna äro mästadels även försedda med musik.

Svenska folkmelodier, 5 hh., Sthm 1853—56.

Svenska visor, 2 hh., Sthm 1847—48.

Svenska vallvisor och hornlåtar, Sthm 1846.

De tre sistnämnda arbetena äro huvudsakligen gjorda ur musikalisk synpunkt, men med täxter ock täxtanmärkningar. — Däremot höra *Svenska gånglåtar* ej närmast till den grupp, varom här är frågan.

AUG. BONDESON, *Från julgille och lekstuga, Svenska folkdanser*, Sthm 1884 (hittills blott två häften); täxter ock musik.

En mängd låtar förekomma jämte de ursprungliga barnrimmen m. m. hos

J. NORDLANDER, *Svenska barnvisor ock barnrim*, Sthm 1886 (Sv. landsm. V. 5).

Vidare finnas sådana i följande publikationer:

FRED. BARFOD, *Skånske Julelege* (i *Brage og Idun* 2:det b., Kbh 1839).

N. LILJA, *Violen, en samling jullekar m. m.*, Lund 1841 (*Julboken*, Sthm 1865 är en senare, tillökad upplaga).

A. J. Ståhl (pseud. för TH. ÖBERG), *Filikromen*, 9 hh., Sthm 1850—65; musik ock täxt.

Brage, poetisk almanach för alla år, Vestervik 1860.

Ett eller annat bidrag lemnas ock av följande skrifter:

Tullerikopp i dess nymodigaste klädning, Sthm 1773 (ströblad i Zetterströmska saml. i Upps. univ.-bibl.).

V. CARLHEIM-GYLLENSKIÖLD, *Visor ock melodier*, Sthm 1892 (Sv. landsm. VII. 7); täxter ock musik.

LUDV. BORGSTRÖM, *Folkvisor upptecknade i Wermland och Dalsland under sommaren 1845*, Kristinehamn 1875.

EVA WIGSTRÖM, *Folkdiktning samlad i Skåne*, Kbhvn 1880; andra saml. Gbg 1881.

A. A. AFZELIUS, *Afsked af Svenska Folksharpan*, Sthm 1848 (med musik).

Nicolovius (pseud. för N. LOVÉN), *Folkklifvet i Skytts härad i Skåne*, Lund 1847.

- H. HOFBERG, *Nerikes gamla minnen*, Örebro 1868 (med musik).
 EMIL ÖBERG, *Folkvisor med melodier* (i Bidr. till Söderml. äldre kulturhist. I—VII, Strengnäs 1877—89).
 H. WERNER, *Westergötlands Fornminnen*, Sthm 1868.
 MARIA FRYKHOLM, *Folkvisor från Vermland*, Sthm [1854], täxter med musik. — Samma förf:s saml. *Nya folkvisor från Östergötland* innehåller intet direkt hithörande.
 B. BERGIUS, *Småsaker till nöje och tidsfördrif* VIII, Sthm 1757.
 G. DJURKLOU, *Föreningens för Nerikes folkspråk verksamhet* 1865 (i Ant. tidskr. II, 1869).
 — — *Om vedernamn och känningsnamn* (i Sv. Fornminnesför. tidskr. 9:de b. 1896).

Musikaliska samlingar, somliga med mer eller mindre tillfälliga upplysningar om täxten äro:

- J. N. AHLSTRÖM ock P. C. BOHMAN, *Walda svenska folksånger, folkdansar och folklekar*, ny uppl., Sthm u. å. (danstäxterna oäkta).
 J. N. AHLSTRÖM, *300 nordiska folkvisor*, Sthm [1878] (tidigare hos P. A. Huldberg 1855).
 A. G. ROSENBERG, *160 polskor, visor och danslekar uppt. i Södermanland 1823—35*, Sthm 1876.
 F. EGGELING, *Nu är det jul igen, 80 svenska ringdansar och jul-lekar* 3:dje uppl., Lund u. å. (varje nummer med täxter, många i originaluppt.).
 E. J. TUNSTEDT, *Lekar och låtar, uppt. i Dalarne*, Sthm 1891.
 K. BOHLIN, *Folktoner från Jämtland*, Sthm 1883 (Sv. landsm. II. 10).
 [A. A. AFZELIUS ock O. ÅHLSTRÖM], *Traditioner af Svenska folkdansar*, Sthm 1814—15.
 J. N. AHLSTRÖM, *220 Svenska folkdansar*, Sthm u. å.
 J. A. HÄGG, *20 Gotlandspolskor*, 2 hh., Sthm [1876].
 [JUL. BAGGE], *46 polskor från Östergötland*, Sthm [1879].
 JUL. BAGGE, *Svenska polskor*, 1:a saml. fr. Gotland 3 hh., Sthm 1879—80.
 2:a saml. 24 Upplandspolskor, Sthm 1880.
 G. STOLPE, *20 originalpolskor från Gestrikland*, Sthm [1881].
 J. OLSSON, *Femtio polskor från Vermland och Dal*, Sthm u. å..
 A. HALLIN, *Polskor från Jämtland och Helsingland*, Sthm [1883].
 N. ANDERSSON, *Skånska melodier*, Sthm 1895 (Sv. landsm. XIV. 1, 2).
 Däremot innehåller dansken A. P. BERGGREENS, *Svenske Folke-Sange og Melodier*, ehuru en väl ock omsorgsfullt gjord bearbetning, ingenting egentligt nytt för en svensk forskare, som har att tillgå ursprungliga källor. Det samma gäller andra här ej nämnda samlingar.

Utom Sverges gränser finnas på svenska upptecknade låtar i följande arbeten:

- C. RUSZWURM, *Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehistlands und auf Runö*, Reval 1855. (Jfr H. V[ENDELL], *Saga, sång och*

språk hos svenskarna i Estland i *Album utgifvet af Nyländingar* VII, 1878.)

E. LAGUS, *Nyländska folkvisor* I, Helsingf. 1887; *Nyländska folkvisor* II, Helsingf. 1893. = *Nyland, samlingar utgifna af Nyländska afdelningen* III, V a. [Jfr *Alb. utg. af Nyl. V.*]

L. W. FAGERLUND, *Anteckningar om Körpo och Houtskärs socknar* (i Bidr. t. känn. af Finl. natur o. folk h. 28) Helsingfors 1878.

För fullständigande av samlingen »Svenska låtar» hoppas jag få tillfälle att senare taga del av J. O. I. RANCKENS stora samling *Folksånger m. m. från svenska Österbotten* (se *Förteckning öfver folksånger m. m.*, Vasa 1874—90).

De bästa upplysningarna om **låtarnas förekomst ock natur**, i synnerhet om den tillhörande dansen, lemnas i de redan nämnda handskrifterna av ERICSSON, vidare av DYBECK ock ARWIDSSON; dessutom finnas spridda notiser i bl. a. följande arbeten:

J. F. CARLSTRÖM, *75 lekar upptecknade på 1700-talet*, hdskr. i Kgl. bibl. i Stockholm; innehåller för övrigt nästan uteslutande lekar i modern bemärkelse.

P. OSBECK, *Beskrifning öfver Laholms Prosteri 1796* (i Hall. fornminnesförs. årsskr., Halmstad 1868).

KNUT NILSSON LENÆUS, *Delsboa Illustrata*, Sthm 1764.

EWALD ÅHRLING, Carl von Linnés Ungdomsskrifter, Sthm 1888.

ABR. ABRAH:SON HÜLPHERS, *Dagbok öfver en Resa igenom Dalarne år 1757*, Wästerås 1762.

M. G. CRÆLIUS, *Berättelse om Tunaläns, Sefvede och Asbolands Häraders Fögderie*, Kalmar 1774.

F. L. BORGSTRÖM, *Berättelse öfver en resa i Wermland 1845*, Kristinehamn 1875.

E. M. ARNDT, *Reise durch Schweden im Jahr 1804*, Berlin 1806.

FR. WILH. v. SCHUBERT, *Resa genom Sverige*, Norrige m. m. Åreu 1817—20, Sthm 1823.

C. FORSSELL, *Ett år i Sverige*, Sthm 1827—35.

S. ÖDMANN, *Häskomster från hembygden och skolan*, 4 uppl., Örebro 1861.

MAX. AXELSON, *Vesterdalarne, dess natur, folklif och fornminnen*, Sthm 1855.

Nicolovius se ovan s. 225 (1847).

G. DJURKLOU, *Ur Nerikes folkspråk och folklif*, Örebro 1860.

[F. AROSENIUS], *Beskrifning öfver provinsen Dalarne*, 1—4, Fahlun 1862—68.

A. E. HOLMBERG, *Bohusläns historia och beskrifning*, 2 uppl., Örebro 1867.

A. T. SNÖBOHM, *Gotlands land och folk*, Örebro 1871.

E. G. W., *Gamla minnen från Delsbo och Bjuråker*, Gefle 1893.

ANNA KNUTSON, *Kring majstången* (i Vårt Folk, Sthm 1894).

Däremot lemnas inga eller högst oviktiga upplysningar av sådana för övrigt betydande arbeten som MAGN. ABR. SAHLSTEDT, *Stora Tuna i Dahlom och Bergom Minnes-Döme*, Sthm 1743; GASLANDER, *Folkbruken i Wästbo härad i Småland* (= F. WESTERDAHL, *Beskrifning om Svenska Allmogens Sinne*, Sthm 1774; L. F. RÅÅF, *Beskrifning öfver Ydre härad*, Linköp. 1856—75. Av den övriga etnografiska och topografiska litteraturen har jag dessutom åtminstone flyktigt gått igenom det allra mästa.

Helt ock hållet eller nästan utan betydelse för kännedom om hit-hörande arter av folkpoesi äro vidare t. ex. *Småländska handskrifter*, visbok från 1700-talet i Kgl. bibl. i Sthm, uteslutande avskrifter av skillingstryck; *Svenska ordspråk eller ordsaghor*, tr. av Meurer 1636; CHR. GRUBB, *Penu proverbiale*, Sthm 1678; vilka båda sistnämnda arbeten jag nämner, emedan i ett par danska ordspråkssamlingar förhållandet är ett annat.

För studiet av de äldsta hithörande poetiska företeelserna har jag utom ARWIDSSONS avtryck samt E. G. GEIJER ock A. A. AFZELIUS, *Svenska folkvisor*, Sthm 1814—17; andra uppl. utg. av R. BERGSTRÖM ock L. HÖJER, Sthm 1880 även använt själva handskrifterna, isynnerhet *Visbok i 16:0* i Kgl. bibl. i Sthm, samt A. NOREEN ock H. SCHÜCK, *1500- och 1600-talens visböcker*, Sthm 1884 ff. (1. *Harald Oluffssons visbok*, 2. *Bröms Gyllenmärs' visbok*).

I sammanhang härmed böra ock nämnas:

J. BOLTE, *Deutsche Volkslieder in Schweden* (i Zf. vergl. Litt.-gesch. N. F. II, Berlin 1889).

OLAUS MAGNUS, *Historia de gentibus septentrionalibus*, Rom 1555.

* * *

För **musikhistoriens** vidkommande äro använda isynnerhet:

ABR. MANKELL, *Musikens Historia*, 2 bd, Örebro 1864.

K. VALENTIN, *Studien über die schwedischen Volksmelodien*, Leipzig 1885.

GEORG GROVE, *Dictionary of Music and Musicians* I—IV, London 1879—89.

AD. LINDGREN, *Polskemelodiernas ursprung* (Sv. landsm. XII. 5), Sthm 1893.

För **övriga länders litteratur** nöjer jag mig med att utan systematiskt bedömande ock ordnande anteckna åtminstone största antalet använda handskrifter ock böcker:

SVEND GRUNDTVIGS handskriftsamlingar i Store Kgl. Bibl., København, vilka bl. a. innehålla:

huvudsamlingen av från alla håll sända uppteckningar, ordnade efter insändarnes namn, sign. Lbnr 1—17;

avskrifter ur dessa av »Lege, Rim, Remser» o. s. v. ordnade efter innehållet sign. Lbnr 104—110;

avskrifter ur 1500- och 1600-talens visböcker, sign. Lbnr 34—43.

Dessa Grundtvigs sist nämnda avskrifter göra ett noggrannare genomgående av alla de gamla, till ett fyrtiotal uppgående danska visböckerna överflödigt. Dessutom är det mästa av deras innehåll nog tryckt, ock samma saker innehållas ofta i dem alla. Emellertid har jag genomletat följande i original:

Anna Urops hdskr., Gl. Kgl. Saml. 793, fol.;

Langebeks foliohdskr., Ny Kgl. Saml. 485 a, fol.;

Anna Juels hdskr., Ny Kgl. Saml. 815 a, 4:to;

Dorothea Thotts hdskr., Thotts saml. 776, 4:to (stor folio) — alla dessa i Store Kgl. Bibl., København; samt

Drottning Sophias visbok;

Dansk viskodex, folio, från omkr. 1600, sign. K. 15; } i Kgl. bibl. i
Dansk viskodex, folio, från 1641, sign. K. 9 } Sthm.

En del dansrim finnas ock hos

H. BRÖCHNER (prost † 1839), *Ordsprog, Talemaader, Rim m. m. fra den østlige Deel af Jylland*, hdskr. i St. Kgl. Bibl., Kbhvn (Ny Kgl. S. 4:to 814 c).

H. F. FEILBERGS (i Askov) privata samlingar av folkuppteckningar, mäst från Jylland.

A. S. VEDEL, *It Hundrede vduaalde Danske Viser*, Ribe 1591.

Tragica eller Gamle Danske historiske Elskaffs Vjser, Kbhvn 1657. [P. SYV], *200 Viser*, Kbhvn 1695.

[B. C. SANDVIG ock R. NYERUP,] *Levninger af Middel-Alderens Digtekunst*, 1, 2; Kbhvn 1780—84.

ABRAHAMSON, NYERUP og RAHBK, *Udvalgte danske Viser fra Middelalderen*, 1—5; Kbhvn 1812—14.

P. RASMUSSEN ock R. NYERUP, *Udvalg af danske Viser fra Midten af det 16:de til henimod Midten af det 18:de Aarh.*, Kbhvn 1821.

S. GRUNDTVIG, *Danmarks gamle Folkeviser*, Kbhvn 1853—96.

— — *Danske Kæmpeviser og Folkesange fra Middelalderen*, Kbhvn 1867.

E. T. KRISTENSEN, *Skattegraveren*, Kolding 1884—90.

— — *Det jyske almuelliv I—V*, Kbhvn 1891—93.

— — *Jydske Folkeminder*:

Første Saml. Jydske Folkeviser og Toner, Kbhvn 1871;

Anden » Gamle Jyske Folkeviser, Kbhvn 1876;

Tiende » 100 gamle jyske Folkeviser, Kbhvn 1889;

Ellevte » Gamle Viser i Folkemunde (4:de S.), Kbhvn 1891;

Niende » Sagn og overtro fra Jylland. Anden samplings anden afd., Kolding 1888.

— — *Øen Anholt i sagn og sæd*, Kbhvn 1891.

J. M. THIELE, *Danske Folkesagn* 1—4, Kbhvn 1818—23.

C. MOLBECH, *Danske Ordsprog, Tankesprog og Riimsprog af trykte og utrykte Kilder*, Kbhvn 1850.

SV. GRUNDTVIG, *Gamle danske Minder i Folkemunde*, Kbhvn 1854—61.

JENS KAMP, *Danske Folkeminder*, Odense 1877.

H. F. FEILBERG, *Fra Heden*, Haderslev 1864.

— — *Dansk Bondeliv i Vestjylland*, Kbhvn 1889.

Ride Ranke, Børnenes Bog, Helsingör 1889.

K. MÜLLENHOFF, *Sagen, Märchen und Lieder der Herzogthümer Schleswig-Holstein und Lauenburg*, Kiel 1845.

RASMUS HANSEN, *Gamle Minder fra det syttende og attende Aarhundrede II*, Odense 1883.

JOH. STEENSTRUP, *Vore folkeviser fra Middelalderen*, Kbhvn 1893.

TROELS LUND, *Danmarks og Norges Historie i Slutningen af det 16:de Aarhundrede*, Kbhvn 1879—90.

JOH. MICH. CORVINUS [= Ravn], *Ex Rhytmologia Danica MSC. Epitome Brevissima*, Sorø 1649.

Ehuru utan synnerligt resultat, har jag också genomgått några historiska samlingsvärk, t. ex. *Danske Magazin* ock *Monumenta Historiæ Danicæ*.

För Danmarks vidkommande är

A. P. BERGGREEN, *Folkesange og Melodier*, 2:dra uppl., Kbhvn 1861—71, en källskrift av gediget värde. Första bandet (Danske Folkes. og Mel.) finnes även i 3:dje uppl., Kbhvn 1869.

* * *

JØRGEN MOE, *Samling af Sange, Folkeviser og Stev*, Chra 1840. 2 udg.: *Norske Viser og Stev* ved P. A. MUNCH, Chra 1848. 3 udg. ved HANS ROSS, Chra 1869.

— — *Samlede Skrifter*, Kra 1877.

M. B. LANDSTAD, *Norske Folkeviser*, Chra 1853.

SOPHUS BUGGE, *Gamle Norske Folkeviser*, Kra 1858.

Lauvduskar I—II, Chra 1868.

De norske studenters visebog, Kra 1871.

Fedraheimen, eit Vikeblad aat det norske Folket, Kra 1877—87.

L. M. LINDEMAN, *Ældre og nyere norske Fjeldmelodier I—II*, Chra 1853—59 (musik med täxtanmärkningar).

— — *Halvhundrede norske fjeldmelodier*, Kra 1862.

M. MOE, *Indberetning om en Rejse til Telemarken* (i No. Univ. og Skoleannaler 1880).

M. HALLAGER, *Norsk ordsamling*, Kbhvn 1802. Jfr E. PONTOPPIDAN, *Glossarium Norvagicum*, Bergen 1749. (M. HALLAGERS *Samling af Jule-Lege*, Kbhvn 1796, innehåller blott lekar i vår bemärkelse.)

R. MEJBORG, *Landsbyskomageren Jonas Stolts Optegnelser, frit fra et Hdsker. i Nordiska Museet*, Kbhvn 1890.

Ytterligare skulle kunna nämnas några folklivsskildringar, t. ex.

P. M. SØEGAARD, *I Fjeldbygdene*, Chra 1868; FREDRIKA BREMER, *Strid och Frid eller några Scener i Norge*, Sthm 1840, m. fl.

* * *

H. C. LYNGBYE, *Færøiske Qvæder*, Randers 1822.

V. U. HAMMERSHAIMB, *Færøiske Kvæder* (i Ant. Tidsskr. 1849—51).

— — *Sjúrðar Kvæði*, Kbhvn 1851; *Færøske Kvæder*, Kbhvn 1855.

I. CHR. SVABO, *Færøeske Kveair eller Gamle Kjempe-Sange samt Rujmur* opt. 1781 og 1782, 3 band 4:o, hdskr. i St. Kgl. Bibl. i Kbhvn.

Alla föregående uppteckningar äro samlade i SVEND GRUNDTVIG og JØRGEN BLOCH, *Ferøya Kvædi Corpus Carminum Færoensium*, 15 band 4:o, i St. Kgl. bibl. i Kbhvn (jfr SVEND GRUNDTVIGS og J. BLOCHS *Færøsk Ordbog*, Kbhvn 1877—88, 3 bd. stor folio i St. Kgl. Bibl. Kbhvn).

Ur dessa arbeten öser: V. U. HAMMERSHAIMB, *Færøsk Anthologi*, Kbhvn 1886—91.

LUCAS JACOBSSON DEBES, *Færoæ et Færoa reserata*, Kjøbenhavn 1673.

* * *

Sv. GRUNDTVIG og J. SIGURDSSON, *Íslenzk fornkvæði*, Kbhvn 1854—58. *Íslenzkar Gátur, Þulur og Skemtanir*, gefnar ut af hinu Íslenzka Bókmentafjelagi:

JÓN ÁRNASON, *Íslenzkar Gátur*, Kaupmh. 1887;

ÓLAFUR DAVÍÐSSON, *Íslenzkar Skemtanir*, Kaupmh. 1888—92;

— — *Íslenzkir Víkivakar og Víkivakakvæði*, Kaupmh. 1894.

H. ÞORSTEINSSON m. fl., *Huld, Safn alþýðlegra fræða Íslenzkra* I—III, Reykjavík 1890.

ARNGRIMUS JONÆ (ARNGRIM JONSSON), *Crymogæa rerum islandicarum*, Hamburgi 1610 (även 1618).

JOHANN ANDERSSONS *Efterretninger om Island, Grönland og Strat Davis*, Kbhvn 1748.

EGGERT OLAFSEN, *Reise igiennem Island*, Sorøe 1772.

UNO VON TROIL, *Bref rörande en resa till Island*, Upsala 1777.

MAGNUS STEPHENSON, *Island i det Attende Aarhundrede*, Kbhvn 1808.

GUÐBR. VIGFUSSON, *Corpus Poëticum Boreale*, Oxford 1883.

* * *

L. A. v. ARNIM und CL. BRENTANO, *Des Knaben Wunderhorn* I—III, Heidelberg 1806—08.

F. K. v. ERLACH, *Die Volkslieder der Deutschen* I—V, Mannheim 1834—37.

L. ERK und W. IRMER, *Die deutschen Volkslieder mit ihren Singweisen*, 2 Aufl. Leipzig 1843.

I. M. FIRMEINICH, *Germaniens Völkerstimmen* I—III, Berlin 1843—67.

L. UHLAND, *Alte hoch- und niederdeutsche Volkslieder* I—II, Stuttgart und Tübingen 1844—46.

R. v. LILIENCRON, *Die historischen Volkslieder der Deutschen*, Leipzig 1865—69.

- FR. M. BÖHME, *Altdeutsches Liederbuch*, Leipzig 1877.
- K. SIMROCK, *Das deutsche Kinderbuch*, Frankf. a. Main 1848.
- FR. ZIMMER, *Volksthümliche Spiellieder* für Schule und Kinderstube ges. Quedlinburg 1879.
- H. DRAHEIM, *Deutsche Reime, Inschriften des 15 Jahrhunderts und der folgenden*, Berlin 1883.
- W. SEELMANN, *Niederdeutsches Reimbüchlein, eine Spruchsammlung des 16 Jahrhunderts*, Norden und Leipzig 1885 (Drucke des Vereins für Niederdeutsche Sprachforschung II).
- PH. WEGENER, *Volksthümliche Lieder aus Norddeutschland, besonders aus dem Magdeburger Lande und Holstein*, Leipzig 1879.
- H. HANDELMANN, *Volks- und Kinder-Spiele der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg*, Kiel 1862.
- H. FRISCHBIER, *Preussische Volksreime und Volksspiele*, Berlin 1867.
- E. LEMKE, *Volksthümliches in Ostpreussen*, Mohrungen 1884.
- E. H. WOLFRAM, *Nassauische Volkslieder*, Berlin 1894.
- L. GROTE, *Aus der Kinderstube, Niedersächsisches Kinderbuch*, 2 Aufl. Hannover 1872.
- ALEX. REIFFERSCHIED, *Westphälische Volkslieder in Wort und Weise*, Heilbronn 1879.
- M. SCHOLLEN, *Volksthümliches aus Aachen*, Aachen 1881.
- J. H. SCHMITZ, *Sitten und Sagen, Lieder, Sprichwörter und Räthsel des Eifler Volkes*, Trier 1856—58.
- ED. FIEDLER, *Volksreime und Volkslieder in Anhalt-Dessau*, Dessau 1847.
- J. A. E. KÖHLER, *Volksbrauch, Aberglauben, Sagen und andre alte Ueberlieferungen im Voigtlande*, Leipzig 1867.
- H. DUNGER, *Rundas und Reimsprüche aus dem Voigtlande*, Plauen 1876.
- F. W. v. DITHFURTH, *Fränkische Volkslieder mit ihren zweistimmigen Weisen*, Leipzig 1855.
- E. MEIER, *Deutsche Kinderreime und Kinderspiele aus Schwaben*, Tübingen 1851.
- , *Schwäbische Volkslieder*, Berlin 1855.
- FR. v. KOBELL, *Oberbayerische Lieder mit ihren Singweisen*, München 1871.
- Fünfhundert Schnaderhüpfeln aus dem bayerischen Hochlande*, Augsburg 1859.
- A. STÖBER, *Elsässisches Volksbüchlein*, Strassburg 1859.
- J. B. WECKERLIN, *Chansons populaires de l'Alsace I—II*, Paris 1883. (Les Litt. pop. T. XVII—XVIII.)
- E. L. ROCHHOIZ, *Alemannisches Kinderlied und Kinderspiel aus der Schweiz*, Leipzig 1857.
- L. TOBLER, *Schweizerische Volkslieder*, Frauenfeld 1882.
- A. PETER, *Volksthümliches aus Österreichisch-Schlesien*, Troppau 1865.
- M. V. SÜSS, *Salzburgische Volks-Lieder*, Salzburg 1865.
- J. G. SEIDL, *Innerösterreichische Volksweisen*, Wien 1850.

- ANT. SCHLOSSAR, *Oesterreichische Cultur- und Literaturbilder*, Wien 1879 (inneh. bl. a. »Deutsche Lieder in Steiermark«).
- V. POGATSNIGG und E. HERRMANN, *Deutsche Volkslieder aus Kärnthen*, 2 bd., Graz 1869—1870.
- J. HALTRICH & J. WOLFF, *Zur Volkskunde der Siebenbürger Sachsen*, Wien 1885.
- K. FROMMANN, *Die deutschen Mundarten* (tidskrift), Nördlingen 1854—59.
- TALVJ (pseud. för T. A. L. von Jacob, vereh. Robinson), *Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen*, Leipzig 1840.
- K. WEINHOLD, *Die deutschen Frauen in dem Mittelalter*, Wien 1851.
- R. WAGER, *Ueber Volkspoesie und Umdichtung*, Barmen 1860.
- L. UHLAND, *Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage*, Stuttgart 1865—72.
- W. SCHERER, *Geschichte der deutschen litteratur*, Berlin 1883.
- G. MEYER, *Essays und Studien zur Sprachgeschichte und Volkskunde*, Strassburg 1885.
- FRANZ M. BÖHME, *Geschichte des Tanzes in Deutschland*, Leipzig 1886.

* *

- HEINR. HOFFMANN, *Holländische Volkslieder*, Breslau 1833 (= Horæ Belgicæ, pars II).
- — VON FALLERSLEBEN, *Antwerpener Liederbuch vom Jahre 1544*, Hannover 1855 (= Horæ Belgicæ, pars XI).
- J. F. WILLEMS, *Oude Vlaemsche liederen*, Gent 1848.
- M. A. BRANDTS BUYS, *Nederlandsche Baker en Kinderrijmen*, Te Leiden 1874.
- FL. VAN DUYSSE, *Oude Nederlandsche Liederen*, 2 h., Gent 1889.

* *

- ROB. JAMIESON, *Popular ballads and songs*, Edinburgh 1806.
- JOS. RITSON, *Northern Garlands*, repr. London 1810.
- — *A select collection of English songs*, London 1813.
- A. CUNNINGHAM, *Songs of Scotland, ancient and modern*, London 1826.
- ROB. CHAMBERS, *The Scottish ballads*, Edinburgh 1829.
- WILLIAM SANDYS, *Christmas carols*, London 1833.
- F. J. CHILD, *English and Scottish ballads I—VIII*, Boston 1857—58.
- Bishop Percy's Folio manuscript I—III* edit. by JOHN W. HALES and FREDER. J. FURNIVALL, London 1867—68.
- JAMES H. DIXON, *Ancient poems, ballads and songs of the peasantry of England*, 1846 (Percy Soc. LXII).
- F. W. FAIRHOLT, *Satirical songs and poems on costume from the 13:th to the 19:th century*, London 1849 (Percy Soc. LXXXI).

- J. B. KER, *An essay on the archæology of our popular phrases and nursery rhymes*, London 1837.
- J. O. HALLIWELL, *The nursery rhymes of England*, London 1843.
- — *Popular rhymes and nursery tales*, London 1849.
- Nursery rhymes, tales and jingles*, 2 ed. London 1846.
- EDW. F. RIMBAULT, *Nursery rhymes*, London u. å. [1847].
- [Rob. CHAMBERS,] *Popular rhymes of Scotland*, Edinburgh 1842.
- ROB. BELL, *Ancient poems, ballads and songs of the peasantry of England*, London 1857.
- W. CAREW HAZLITT, *English proverbs and proverbial phrases*, London 1869.
- G. F. NORTHALL, *English folk-rhymes*, London 1892.
- CHARL. SOPH. BURNE, GEORGINA F. JACKSON, *Shropshire folk-lore*, London 1885—86.
- W. WELLS NEWELL, *Games and songs of american children*, New York 1884.
- En samling, som jag ej lyckats få se, är ROUTLEDGE, *National Nursery Rhymes*, London u. å.

* * *

- O. L. B. WOLFF, *Altfranzoesische Volkslieder*. Leipzig 1831.
- K. BARTSCH, *Altfranzösische Romanzen und Pastourellen*, Leipzig 1870.
- GASTON PARIS, *Chansons du XV:e siècle*, Paris 1875.
- E. ROLLAND, *Recueil de chansons populaires*, Paris 1883—87.
- DU MERSAN, *Chansons et rondes enfantines*, Paris 1846.
- M:me CELNART, *Nouveau manuel complet des jeux de société*, Paris 1867.
- M:me DE CHABREUL, *Jeux et exercices des jeunes filles*, Paris 1881.
- E. ROLLAND, *Rimes et jeux de l'enfance*, Paris 1883 (Les Litt. pop. T. XIV).
- (Société d'Archéologie Lorraine), *Poésies populaires de la Lorraine*, Nancy 1854.
- A. DURIEUX et A. BRUYELLE, *Chants et chansons populaires de Cambresis*, Cambrai 1864—68.
- A. COMBES, *Chants populaires du Pays Castrais*, Castres 1862.
- D. ARBAUD, *Chants populaires de la Provence*, Aix 1862—64.
- DE PUYMAIGRE, *Chants populaires recueillis dans le Pays Messin*, Metz-Paris 1865.
- ACHILLE MONTEL et LOUIS LAMBERT, *Chants populaires du Languedoc*, Paris 1880.
- PAUL SÉBILLOT, *Littérature orale de la Haute-Bretagne*, Paris 1881—82 (Les Litt. pop. I).
- J. F. BLADÉ, *Poésies populaires de la Gascogne*, Paris 1881—83 (Les Litt. pop. V—VII).
- J. FLEURY, *Littérature orale de la Basse-Normandie*, Paris 1883 (Les Litt. pop. XI).

- E. H. CARNOY, *Littérature orale de la Picardie*, Paris 1883 (Les Litt. pop. XIII).
- L. DECOMBE, *Chansons populaires d'Ille-et-Vilaine*, Rennes 1884.
- [L'Abbé FOIX], *Poésie populaire landaise, énigmes, dictons, proverbes etc.*, Dax 1890.
- L. PINEAU, *Le folk-lore du Poitou*, Paris 1892 (Contes et chansons pop. XVIII).
- CHARLES NISARD, *Des chansons populaires chez les Anciens et chez les Français* I—II, Paris 1867.
- A. JEANROY, *Les origines de la poésie lyrique en France au moyen âge*, Paris 1889. (Jfr GASTON PARIS' anmälan i Journal des Savants 1892.)
- W. SCHEFFLER, *Die Französische Volksdichtung und Sage*, 2 bd, Leipzig 1884—85.
- PAUL LACROIX, *Moeurs, Usages et Costumes au Moyen âge*, Paris 1871.
- Les Français peints par Eux-Mêmes*, encyclopédie morale. T. II, III: Province; Paris 1841—42.
- B(AILLEUX) et D(EJARDIN), *Chansons et poésies Wallonnes*, Liège 1844.
- ALEY. DESROUSSEAU, *Moeurs populaires de la Flandre française*, 2 bd, Lille 1889.

* *

- PAUL HEYSE, *Italienisches Liederbuch*, Berlin 1860.
- J. CASELLI, *Chants populaires de l'Italie*, Paris 1865.
- G. TIGRI, *Canti popolari toscani*, Firenze 1869.
- C. NIGRA, *Canti popolari del Piemonte*, Torino 1888.
- H. SCHUCHARDT, *Ritornell und Terzine*, Halle 1874.

* *

- ÅKE W:SON MUNTHE, *Folkpoesi från Asturien* (i Språkvetenskapl. Sällskapets i Upsala förhandl. 1888—1891), Upsala 1891.
- CHR. FR. BELLERMANN, *Portugiesische Volkslieder und Romanzen*, Leipzig 1864.

* *

- G. H. F. NESSELMANN, *Litauische Volkslieder*, Berlin 1853.
- K. ULMANN, *Lettische Volkslieder*, übertr., Riga 1874.
- L. HAUPT und J. E. SCHMALER, *Volkslieder der Wenden*, Grimma 1841.
- WACLAW ZALESKI, *Piesni polskie i ruskie*, deutsch, Leipzig 1833.
- W. VON WALDBRÜHL, *Slawische Balalaika*, Leipzig 1843.
- W. GERHARD, *Serbische Volkslieder*, I—II, Leipzig 1828.

S. KAPPER, *Gesänge der Serben*, Leipzig 1852.

ANASTASIUS GRÜN (psevd. för A. A. AUERSPERG), *Volkslieder aus Krain*, Leipzig 1850.

AUG. DOZON, *Chansons populaires bulgares*, Paris 1875.

* * *

H. NEUS, *Ehstnische Volkslieder*, Reval 1850.

KERTBENY, *Ausgewählte Ungarische Volkslieder*, Darmstadt 1851.

* * *

JULIEN VINSON, *Le folk-lore du Pays-Basque*, Paris 1883 (Les Litt. pop. XV).

N. QUELLIEN, *Chansons et danses des Bretons*, Paris 1889.

CROFTON CREKER, *The popular songs of Ireland*, London 1839.

H. R. MONTGOMERY, *Specimens of the early native poetry of Ireland*, Dublin 1846 (Percy Soc. XXVII).

* * *

D. CRANZ, *Historie von Grönland*, Leipzig 1765.

G. VON DÜBEN, *Om Lappland och lapparne*, Sthm 1873.

GEORGES BOUSQUET, *Japan*, öfvers. af A. STUXBERG, Sthm 1892.

* * *

W. SCHERER, *Poetik*, Berlin 1888.

CL. WILKENS, *Poesien, en Fremstilling af Poetikken*, Kbhvn 1893.
